

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Det gjensidige samspill mellom lærer og film

En film kan ikke stå på egne ben

Morten Kristoffersen

Masteroppgave i Lærerutdanning 5.-10. trinn Mai 2015

Sammendrag

Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i ”*Hvordan øke læringsutbyttet ved mer bevisst pedagogisk bruk av film som læringsressurs i samfunnsfagundervisningen?*”. Dette spørsmålet ble forsøkt svart med tre utdypende spørsmål om filmsjanger, didaktiske valg med film som læringsressurs, og om noen disipliner i samfunnsfag er bedre tjent med film enn andre.

Oppgaven baserer seg på teori fra flere forfattere som bidrar med sitt. Deriblant historiedidaktikerne Ola Svein Stugu og Erik Lund. En forsker i psykologi ved navn Andrew Butler bidrar med en psykologisk undersøkelse om den kunnskapsmessige påvirkningskraften til filmer fra Hollywood. Richard E. Mayer har utviklet en kognitiv teori som går på læringseffekten av bilder og tekst.

Gjennom undersøkelsen er det benyttet både kvantitativ og kvalitativ metode gjennom spørreskjema og intervju. Dataen jeg benytter er sitater og svar fra samfunnsfaglærere om hvordan de bruker film, og hva de mener kan gi best læringsutbytte.

Resultatene viser blant annet at spillefilm sjeldent eller aldri blir brukt. Derimot er kortfilm og filmklipp fra 0-40 minutter populært. Dette baserer seg på at lærerne mener en må få tid til både forarbeid og etterarbeid

Forord

En spennende, utfordrende og lærerik prosess fra start til slutt.

Takk til veileder Håkon Rune Folkenborg for god oppfølging og tilbakemelding underveis i skrivingen.

Også stor takk til masterkollegaene Martin, Stine Elise, Erlend og Ingrid for både god veiledning og diskusjon rundt oppgavene i løpet av disse månedene.

Til alle informanter som deltok både i intervju og spørreskjema, takk til dere! Uten dere ville det ikke blitt noen oppgave.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Problemstilling.....	1
1.3 Forskningsspørsmål	2
1.3.1 Hvilken filmsjanger kan bidra til størst læringsutbytte blant elever i samfunnsfag?	2
1.3.2 Hvordan kan didaktiske valg, ved bruk av film som læringsressurs, påvirke læringsutbytte?.....	3
1.3.3 Hvilke disipliner i samfunnsfag mener du er mest relevant å lære gjennom å bruke film som læringsressurs?	3
1.4 Begrepsavklaring	3
1.4.1 Læringsutbytte	3
1.4.2 Bevisst pedagogisk bruk.....	4
1.4.3 Film	4
1.5 Disposisjon	5
2.0 Teori og tidligere forskning	7
2.1 Nettsøk	7
2.2 Fremstilling av film	7
2.2.1 Drøftingsgrunnlag.....	8
2.3 Historiekorrekthet og påvirkningskraft.....	9
2.3.1 Drøftingsgrunnlag.....	9
2.4 Didaktisk sammenheng og gjennomtenkt undervisning.....	10
2.4.1 Drøftingsgrunnlag.....	10
2.5 Multimediaprinsippet	11
2.5.1 Drøftingsgrunnlag.....	11
2.6 Om kildekritikk.....	11
2.6.1 Drøftingsgrunnlag.....	12
2.7 Forskning på filmens påvirkningskraft	12
2.7.1 Drøftingsgrunnlag.....	12
2.8 Konkrete metoder.....	13
2.8.1 Drøftingsgrunnlag.....	13
3.0 Metode	15
3.1 Ulike metodiske tilnærminger	15
3.2 Spørreskjema.....	16
3.2.1 Planlegging.....	16
3.2.2 Utførelse.....	17

3.2.3	Utvalg	18
3.3	Intervju.....	18
3.3.1	Planlegging.....	18
3.3.2	Utvalg	19
3.3.3	Utførelse.....	19
3.4	Datas pålitelighet og gyldighet.....	20
3.4.1	Intervju.....	20
3.5	Analytisk metode	22
3.5.1	Intervju.....	22
3.5.2	Spørreskjema	23
3.6	Etiske spørsmål.....	23
4.0	Resultater.....	25
4.1	Læringsutbytte.....	25
4.2	Intervjuer	26
4.2.1	Tid	26
4.2.2	Filmsjanger	28
4.2.3	Disipliner i samfunnsfag.....	30
4.2.4	Annet.....	31
4.3	Spørreskjema.....	34
4.3.1	Oversikt over informantene	34
4.3.2	Film i utdanningen.....	34
4.3.3	Læringsutbytte på egen undervisning	35
4.3.4	Analyse av fem lærere	35
4.3.5	Nettsider og andre ressurser	36
4.3.6	Hvilke disipliner kan læres best gjennom film?	36
4.3.7	Mest relevante kompetansemål å ta i bruk film(Flervalgsspørsmål).....	37
4.3.8	Hvilke filmsjanger kan bidra til best læringsutbytte?	37
4.3.9	Passe lengde på film i undervisning	38
4.3.10	Metodiske og didaktiske valg som bidrag til læringsutbytte(flervalg)	39
4.3.11	Kommentarfelt – filmsjanger	39
4.3.11	Kommentarfelt – Lengde på film.....	40
5.0	Diskusjon	41
5.1	Hvilken filmsjanger kan bidra til størst læringsutbytte blant elever i samfunnsfag?.....	41
5.1.1	Spillefilm, serie og dokumentar	41
5.1.2	Kortfilm, klipp og utdrag	43

5.2	Hvordan kan didaktiske valg, ved bruk av film som læringsressurs, påvirke læringsutbytte?.....	45
5.3	Hvilke disipliner i samfunnsfag mener du er mest relevant å lære gjennom å bruke film som læringsressurs?.....	46
5.4	Film som underholdning og belønning.....	47
6.0	Avslutning.....	49
6.1	Oppsummering	49
6.2	Implikasjoner på videre forskning.....	49
6.3	Belønning og underholdning?	50
7.0	Litteraturliste	51
Vedlegg	53

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn

Tema for denne masteroppgaven har bakgrunn i en interesse for hvordan ulike didaktiske metoder og læringsressurser kan være med å variere undervisningen. Oppgaven vil fokusere på film som læringsressurs i samfunnsfag, fordi mange av temaene en skal lære seg gjennom dette faget også er blitt filmatisert. Spesielt gjelder kanskje dette innenfor historiske hendelser som krig, politiske konflikter og lignende.

Jeg har av erfaring opplevd at det ikke alltid fokuseres på læringsutbytte når en tar i bruk film i undervisningen. Som skoleelev har jeg opplevd både godt planlagte undervisningstimer med film, men også timer hvor læreren setter i gang film uten noe form for oppfølging verken i forkant eller etterkant av filmen. Har du vært elev på starten av 2000-tallet eller tidligere, kjenner du sikkert igjen begeistringen for TV-trallen når den kom rullende inn i klasserommet. Da spilte det ingen rolle hvilken film som ble spilt av bare den varte en stund, helst hele timen. Læringsutbytte av disse timene var ikke for meg det viktigste.

Underholdningsverdien, og det at undervisningen ble litt mer variert, hadde derimot større betydning.

I ettertid har holdningen min fra tiden som elev fått meg til å tenke over alle de ulike scenarioene en lærer må tenke gjennom for å ta i bruk film som læringsressurs, og samtidig hvor mange ulike metoder en kan ta i bruk når en viser film i klasserommet. Dette er også noe historiedidaktiker Ola Svein Stugu trekker frem, men med potensielt ulikt læringsutbytte. Han skriver om potensielle fallgruver ved å vise film som et alternativ til dårlig eller ikke planlagt undervisning, hvor lærere snurrer film om det temaet de skal i gang med. Dermed får elevene i følge Stugu et avbrekk i skolehverdagen, og ikke en undervisning med et gjennomtenkt pedagogisk opplegg (Stugu, 1991, s. 138).

1.2 Problemstilling

Det finnes mye potensial i den digitale verden og film som læringsressurs, men samtidig handler det hele tiden om å være bevisst på hva elevene skal lære. I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut hvordan en kan bruke film for å øke elevenes læringsutbytte, og har dermed kommet frem til problemstillingen;

Hvordan øke læringsutbytte ved mer bevisst pedagogisk bruk av film som læringsressurs i samfunnsfagundervisningen?

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på hva lærere, uavhengig trinn, mener er viktige faktorer for å øke elevenes læringsutbytte ved bruk av film som læringsressurs. Jeg har foretatt semistrukturerte intervju av to utvalgte lærere, samt sendt ut spørreskjema til ulike skoler. Både i intervju og spørreskjema har jeg fokusert på valg av sjanger, didaktiske valg og disipliner i samfunnsfag.

Jeg vil forsøke å besvare problemstillingen ved hjelp av utdypende forskningsspørsmål og datainnsamling. Her ønsker jeg å kartlegge utvalgte samfunnsfaglæreres erfaringer, kunnskap og holdninger i forhold til bruk av film i undervisningen. Ved hjelp av empirien fra spørreskjema, intervju og relevant teori fra litteratur og forskning er hensikten å undersøke om en kan øke læringsutbyttet ved mer bevisst pedagogisk bruk av film i samfunnsfagundervisningen.

1.3 Forskningsspørsmål

1.3.1 Hvilken filmsjanger kan bidra til størst læringsutbytte blant elever i samfunnsfag?

Læringsutbyttet kan gi ulikt utbytte avhengig av sjanger. For eksempel kan amerikanske spillefilmer til tider skildre voldsomme og kanskje overdrevne scener. Slike filmer kan ha stor påvirkningskraft og elevene kan risikere å sitte igjen med kun bilder av spesifikke scener når det var selve handlingen i filmen som skulle vært fokus. Viser man en dokumentarfilm derimot, for eksempel om tidsvitner fra holocaust vil elevene i større grad sitte igjen med mer detaljert informasjon og fakta rundt de forferdelige forholdene jødene levde under og hva de ble utsatt for. I tillegg er dokumentarfilmer i større grad basert på sanne hendelser, og kan derav bidra til å øke historiebevisstheten med tanke på å få et enda nærmere og mer bevisst forhold til fortid og nåtid. Likevel må en i følge Stugu tenke på at også dokumentarfilm kan skildre ulike situasjoner feil, med blant annet å endre eller spille inn nye scener for å skape bedre sammenheng. Som illustrasjon i undervisning vil dette for en lærer ikke være et så stort problem, men for en historiker som driver kildegranskning kan det by på større problemer (Stugu, 1991, s. 143). Å vise film kan helt klart ha ulike formål. Jeg mener det er viktig, med tanke på problemstillingen, å undersøke om lærerne har noe forhold til eller er kritisk til

hvilke sjanger de velger å vise i samfunnsfagundervisningen. Og hva de har erfart fungerer best i en læringssammenheng.

1.3.2 Hvordan kan didaktiske valg, ved bruk av film som læringsressurs, påvirke læringsutbytte?

Spørsmålet bygger videre på det forrige, hvor blant annet valg av sjanger og formålet med undervisningen spiller inn. Hvilket fokus har lærerne i forkant av en undervisningsøkt? Vil en typisk tredeling hvor forarbeid, hoveddel med film, og et etterarbeid være viktig? holder det med film og etterarbeid, eller er det best å bruke film som motivasjon i oppstart av et tema? Det er et åpent spørsmål hvor mange faktorer spiller inn. Gjennom intervju med erfarne lærere kan informasjon om betydningen av et pedagogisk gjennomførbart opplegg med fokus på læringsutbytte innhentes og drøftes.

1.3.3 Hvilke disipliner i samfunnsfag mener du er mest relevant å lære gjennom å bruke film som læringsressurs?

I samfunnsfag har en disiplinene samfunnskunnskap, geografi og historie. Her ønsker jeg å finne ut hvilke av disiplinene som egner seg best. Er kanskje noen disipliner mer hensiktsmessig å undervise ved hjelp av film? I historie er det for eksempel mulig for en lærer å drive kildekritikk med film. Stugu påpeker at film er produsert av oss mennesker, og det dermed er viktig å trekke inn andre kilder for å kontrollere de opplysningene en får gjennom filmen (Stugu, 1991, s. 147). Historiedidaktiker Erik Lund er også opptatt av kildekritikk. Han mener at en på grunn av den enorme påvirkningskraften film har, er nødt til å stoppe opp, diskutere og undersøke virkeligheten bak filmens bilder og tekst (Lund, 2009, s. 173).

1.4 Begrepsavklaring

I problemstillingen er det noen ord som kan være greit å avklare. Begrepsavklaringen inneholder både faglige definisjoner, og ”definisjon” av hva jeg legger i ordene.

1.4.1 Læringsutbytte

Oppgaven baserer seg på empiri fra spørreskjema og intervju av et utvalg samfunnsfaglærere på barne- og ungdomskoler. Jeg fant det dermed naturlig å se på hva utdanningsdirektoratet sier om læringsutbytte; ”Alle elever skal ha et høyest mulig læringsutbytte ut fra forutsetningene”(Utdanningsdirektoratet, 2013). Ansvaret ligger hos lærerne som til en hver tid må jobbe for at elevene skal lære på høyest mulig nivå. Videre nevnes 4 spørsmål lærerne bør stille seg for å oppnå denne målsetningen:

- Hva er det vi ønsker at våre elever skal vite?
- Hvordan kan vi vite om våre elever lærer noe?
- Hvordan kan vi respondere når elevene ikke lærer?
- Hvordan kan vi berike og utvide læringen til dyktige elever?

Videre skal svarene på disse spørsmålene bidra til det pedagogiske fellesskapet, og enkeltlærere skal lettere kunne sette i gang en pedagogisk praksis som gir et godt læringsutbytte for alle elever (Utdanningsdirektoratet, 2013). Jeg mener en slik rutine og praksis er viktig, spesielt i en undervisningssekvens hvor en skal ta i bruk film som læringsressurs. Hvordan en ønsker å vurdere læringsutbytte og hva elevene skal lære ved og se film i undervisningen, kan være viktig å vite i forkant av en slik sekvens. Både fordi film kan bidra med mange ulike inntrykk, og for å forberede elevene på hva de skal lære og blir vurdert etter. Det jeg legger i ordet læringsutbytte er hva elevene sitter igjen med av kunnskap etter å ha vært gjennom en læringsprosess. Læringsutbytte kan da bli målt om mot det læringsmålet en hadde for den aktuelle økten.

1.4.2 Bevisst pedagogisk bruk

Bevisst pedagogisk bruk av film går ut på at en som lærer evner å sette læringsressursen, i dette tilfellet film, inn i en didaktisk reflektert sammenheng. Læreren må derfor ha en gjennomført plan for økten, hvor et godt og gjennomtenkt forarbeid både hos lærer og elevene ligger til grunn. En må også evne å evaluere økten i etterkant. En gjennomtenkt plan for økten kan for eksempel være så enkelt som å gjøre elevene oppmerksom på hvilket kompetansemål de skal ta for seg, og videre hvilket læringsmål de skal ta for seg den aktuelle økten.

1.4.3 Film

Film er et vidt begrep, hvor en innenfor dette begrepet finner flere ulike sjangere. En mer presis definisjon er ”Grupper av filmer som ligner hverandre i innhold eller på andre måter”(Ridderstrøm, 2015, s 1). Ridderstrøm presenterer videre 3 betegnelser for filmsjangere; seer/brukerfokusert(målgruppen), innholdsfokusert(Krigsfilm, komedie, dokumentar og lignende), og formatfokusert(Spillefilm, kortfilm, tegnefilm)(Ridderstrøm, 2015, s. 1). Oppgaven baserer seg på bruk av film i samfunnsfagundervisning på barne- og ungdomskolen, så fokuset ligger derfor på barne- og ungdomsfilmer. Innholdet i filmsjangrene jeg velger å fokusere på i denne oppgaven vil være krigsfilmer, dokumentar, naturfilm, og andre filmer en kan knytte opp mot kompetansemål i samfunnsfag. Videre vil jeg ta for meg spillefilmer, serie, og kortfilm for å diskutere hvilke format som kan være mest

hensiktsmessig å bruke i undervisning. Jeg vil også ta for meg filmklipp og enkeltscener, som i denne sammenheng vil være utdrag fra slike filmer.

1.5 Disposisjon

Oppgaven er bygget opp gjennom 7 kapitler. Kap. 1 med innledningen tar for seg tema og problemstilling for oppgaven og hvordan jeg kom frem til denne. Kapittel 2 tar for seg tidligere forskning på feltet, litteratur og teori om tema som vil bli brukt i drøftingsdelen.

Kapittel 3 består av metodedelen. Her vil en kunne lese om fremgangsmåten for datainnsamlingen som ble utført ved hjelp av metodene spørreskjema og intervju. metodedelen tar videre for seg utfordringer, empiriens gyldighet og pålitelighet, samt etiske problemstillinger rundt en slik undersøkelse. Det vil også være en kort redegjørelse over den analytiske tilnærmingen til oppgaven.

Kapittel 4 presenterer resultatene jeg har bearbeidet fra både spørreskjema og intervju i form av sitater og diagrammer. Her vil en få et innblikk i det jeg anser som relevante funn og tendenser i svarene som tas videre med i drøftingsdelen i kapittel 5.

Kapittel 6 er avslutningen av oppgaven med oppsummering og implikasjoner til videre forskning på feltet.

Kapittel 7 viser en oversikt over litteratur som er brukt i oppgaven

2.0 Teori og tidligere forskning

Kapittel 2 viser til oversikt over teori og tidligere forskning på feltet som kan knyttes opp mot bruk av film i samfunnsfagundervisning. Her er ideen å presentere litteratur som kan være med å ramme inn oppgaven med sentrale teorier og fagbegreper. Litteraturen tar for seg temaet for denne oppgaven innenfor ulike perspektiver. Her nevnes teorier som er utarbeidet rundt bruk av bilde og tekst, litteratur om film i historieundervisning, kildekritisk tekning rundt film, og tekster som har sett nærmere på didaktiske grep rundt bruk av film i undervisning.

2.1 Nettsøk

Et søk på internett, deriblant på *scholar.google.no* rundt temaet film i undervisning, viser i hovedsak tekster som går på film i historieundervisningen og film som historisk kilde. Jeg hadde forhåpninger om å finne litteratur på film i geografi og samfunnskunnskap, men forventet at jeg ville finne mest litteratur på film som historisk kilde. Film som historisk kilde og historieforteller kan jeg tenke meg er det som er mest brukt opp gjennom tiden. En topp 3-liste med tekster i litteratursøket viser titler som *Film i historieundervisningen* (Alf Sjuls Hansen, 2011), *Levende bilder som historisk kilde* (Tore Helseth, 1998), og *Pauseunderholdning og læremiddel – om bruk av film i historieundervisningen* (Ola Svein Stugu, 1991). Dette er tekster som er verdt å se nærmere på, fordi de sammen med resultatene fra min undersøkelse kan bidra med begrunnelser og konkrete tiltak til hvordan en kan sette film inn i en god didaktisk og pedagogisk sammenheng.

Da det meste av litteratur jeg har funnet på området rundt film i undervisning i hovedsak fokuserer på historiedelen, er det naturlig at historie får størst fokus både i spørreskjema, intervju og drøftingsdel. Det kan være interessant å se hvilke tanker og ideer lærerne har om akkurat det, vil også de ha et fokus rundt historie i samfunnsfag, eller har de også erfaring med bruk av film i samfunnskunnskap og geografi?

2.2 Fremstilling av film

Film kan brukes på forskjellig måter, og det er som tidligere nevnt at flere ulike filmsjangere kan tas i bruk. Alf Sjuls Hansen har med bakgrunn i litteratur fra blant annet Erik Lund og Ola Svein Stugu, skrevet en guide om bruk av film i historieundervisningen for historielærere. Her tar han for seg konkrete måter å anvende film på, og er blant annet også inne på mange av

de ulike formålene en kan bruke film til. Han skriver for eksempel om film som levning¹ og beretning, hvor han mener beretning i form av dokumentar eller kompilasjonsfilm (Flere klipp og utdrag satt sammen med tekst og fortellerstemme) er det som oftest blir brukt i skolen.

Disse kan man igjen bruke som:

- Illustrerende: Her illustrerer en noe, for eksempel i form av å vise bilder av hvordan menneskene kledd i et tidsrom i historien. I disse tilfeller er det bare nødvendig å vise korte klipp av filmer.
- Informerende: Her etterspørres innholdet i filmen, om hvilken informasjon den kan gi om en hendelse. En kan også trekke inn kildekritikk for å sjekke troverdigheten til filmen.
- Kontrasterende: Man kan sammenligne flere kilder opp mot hverandre. For eksempel film, bok og dokument. Da vil det være mulig for elevene å velge hvilke kilde de tror viser hendelsen mest korrekt (Hansen, 2011, s. 2-3).

Han ser potensialet i bruken av film, men understreker at det burde være hensiktsmessig knyttet opp mot læringsmål ”Det læringsutbyttet elevene får av film vil i stor grad være avhengig av den sammenheng den brukes i, og ikke minst av de spørsmål vi som lærere stiller til filmene som kilde”(Hansen, 2011, s. 1). Hansen diskuterer også spillefilm og dokumentarfilm, og er samtidig inne på at en godt kan bruke utdrag og klipp fra ulike filmer i en undervisningssammenheng. ”Et par – tre minutter kan av og til være nok. Gode undervisningsfilmer, som for eksempel de i serien *Historien der og da*, er sjelden på mer enn 20 minutter”(Hansen, 2011, s. 1).

2.2.1 Drøftingsgrunnlag

Teksten til Hansen er ment som en verktøykasse for lærere som vil ta i bruk film i undervisningen. Det er interessant å se nærmere på og diskutere hvordan lærerne i intervju og spørreskjemaene bruker film. Her kan en trekke inn at en kan bruke film illustrerende, informerende og kontrasterende. Jeg vil også diskutere viktigheten av å knytte film opp mot læringsmål, og ønsker samtidig å se på hva som er mest hensiktsmessig å bruke ut av spillefilm eller klipp og utdrag fra slike filmer.

¹ ”Å bruke film som levning vil nok være ukjent for de fleste elever (og for mange lærere)”(Hansen, 2011, s. 3). Derav velger jeg ikke å fokusere videre på levning som begrep og metode i undervisning.

2.3 Historiekorrekthet og påvirkningskraft

Historiske filmer og serier har som regel høye seertall. Mange lar seg dermed bekymre over feilinformering i form av fraværende historiekorrekthet, og med en påvirkningskraft som former menneskers historiesyn. I *Historikeren*, et medlemsblad for Den Norske Historiske Forening har førsteamanuensis ved HiOA Marlen Ferrer skrevet et innlegg som tar for seg de overordna spørsmålene rundt historie og film. Her tar hun blant annet for seg litt av kritikken noen filmer og serier får for ikke å være helt historisk korrekt, hvor blant annet den nye serien om telemarksheltene «Kampen om tungtvannet» har fått mye medfart. Litt av kritikken kunne en lese om i dagbladet i januar, hvor en moderne Ford Mondeo og mennesker med moderne klær viste seg i en av scenene (Bjørnstad & Nordseth, 2015). Fraværende historiekorrekthet og slike sceniske glipp medfører at Ferrer og andre historikere må ta slike filmer og serier på alvor. De må ta det på alvor fordi det hele tiden finnes journalister som er ute etter å finne feil og mangler med historien som blir fremstilt. Slike kritikker skjer til tross for at film og serie bare er historiske fremstillinger, og den riktige virkeligheten bak en historie er utilgjengelig for oss. Ferrer viser videre til at lignende filmer og serier har mye større påvirkningskraft enn grunnskoler og universitet har når det gjelder å forme historiesynet blant Norges befolkning. Videre poengterer hun at ved å bruke film i en kildekritisk sammenheng vil det være en stor fordel om læreren er faglig sterk. En faglig svak lærer vil i følge henne ikke klare å utnytte filmens potensial på grunn av mangel på historisk kunnskap og måle filmen opp mot (Ferrer, 2015:39-41).

2.3.1 Drøftingsgrunnlag

Påvirkningskraften til historisk film og serie sett i sammenheng med historisk korrekthet er absolutt et interessant tema å drøfte opp mot læringsutbyttet i undervisningen. Spesielt ettersom hun skriver at historisk film sannsynligvis er det mediet som bidrar mest til å forme oppfatningen om fortiden blant vanlige folk (Ferrer, 2015, s. 39). Dette er for øvrig noe en også kan lese om i arbeidsrapporten til Tore Helseth. Han poengterer at film og serie i lang tid har hatt stor påvirkningskraft når det gjelder historieformidling, hvor han blant annet nevner serien "Vestavind" fra 93 og 94, som på lik linje med dagens serie om tungtvannsfabrikken ved Rjukan samlet store deler av Norges befolkning rundt TV-skjermen (Helseth, 1998, s 12). Kildekritikk når en bruker film eller serie i undervisning kan være en viktig faktor å drøfte, og som Ferrer er inne på, kan det også være greit å se nærmere på hva det har og si om læreren er faglig sterk eller svak når en skal ta i bruk en slik læringsressurs.

2.4 Didaktisk sammenheng og gjennomtenkt undervisning

Ola Svein Stugu har også tatt for seg film i historieundervisningen. I artikkelen ”*Pauseunderholdning og læremiddel – om bruk av film i historieundervisninga*” er han opptatt av at det finnes flere snubletråder om en som lærer ikke vet hvordan en skal bruke film. Han er opptatt av å sette film inn i en god didaktisk sammenheng hvor undervisningen skal være godt gjennomtenkt, og argumenter med at en da omentrent kan bruke hvilken som helst film. Som en grunnregel skriver han ”for å bruke film fornuftig, bør du ha kunnskap om film” (Stugu, 1991, s. 139). Stugu begrunner dette med at en lærer eller pedagog burde ha et minimum med kunnskap rundt film og spesielt den filmen en velger å vise for elevene, slik at en underveis er egnet til å stille kritiske spørsmål. Et godt poeng, som for øvrig også Ferrer var inne på tidligere. Stugu forklarer videre i sin artikkel at en film aldri kan erstatte en lærer, og selv ikke den mest tilrettelagte undervisningsfilmen kan stå på egne ben (Stugu, 1991, s. 138-139). Videre sier Stugu at film også har noen svakheter når en setter den inn i en pedagogisk sammenheng. Det handler om at bilder har en tendens til å slå sterkere gjennom enn teksten og samtalene i filmen. Dermed er det mulig at hovedpoengene, selve teorien elevene skulle lære, faller bort. Dette er konsekvenser han mener en som lærer eller filmskaper bør tenke gjennom. Mest sannsynlig oppnår en best resultat når en vet om og kjenner til de svake sidene ved film som informasjonskilde (Stugu, 1991, s. 141).

2.4.1 Drøftingsgrunnlag

Å vite hvordan en skal bruke film kan vise seg å være svært viktig for læringsutbyttet til elevene. Det er derfor mye en må tenke gjennom når en skal ta i bruk film, deriblant påvirkningskraften til filmen. Om elevene for eksempel har sett en film som læreren tenker å vise i undervisningen, skal og bør likevel læreren kunne mer enn elevene og dermed være i stand til å stille kritiske spørsmål rundt temaet og filmen. Som Stugu sier, står film og læreren i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre. Alene er de sterke, men sammen er de sterkere. For å knytte dette opp mot læringsteori, mener jeg dette kan ses i sammenheng med et sosiokulturelt læringssyn. Gunn Imsen skriver om Vygotsky som fokuserte på miljøets og kulturens betydning for den intellektuelle utviklingen hos mennesket, og videreutviklet den behavioristiske læringsteoriens syn på stimuli og respons, ved å legge til det han kalte mediering, eller kognitivt redskap som det også er (Imsen, 2008, s. 257). Her kan en skille mellom språklige (læreren) og artefaktiske redskaper (film). Film og lærer kan i dette tilfellet sies å stå i gjensidige forhold til hverandre. For at en skal ha godt læringsutbytte med å bruke film i undervisningen, er disse redskapene avhengig av hverandre. Som Stugu ovenfor

var inne på, kan selv ikke en undervisningsfilm stå for læringen alene. Filmen behøver læreren som veileder og tilrettelegger. Samtidig kan filmen fungere som et medierende redskap for læreren, hvor den bidrar med sine positive egenskaper til læring gjennom å aktivisere alle våre inntakskanaler gjennom sin kombinasjon av lyd, bilde, tekst og tale (Imsen, 2008, s. 108).

2.5 Multimedieprinsippet

Psykolog Richard E. Mayer har utviklet en kognitiv teori om multimedia og læring. Mayer utarbeidet det han kalte multimedieprinsippet; ”people learn better from words and pictures than from words alone” (Mayer, 2009, s. 223). Han mener en kombinasjon av bilde og ord gir bedre læring enn ord alene. Med bilde mener han alt fra grafer, kart og illustrasjoner til videoer og animasjoner. Han understreker at ord og bilder hver for seg kan gi god informasjon, og at ord alene mest sannsynlig gir bedre informasjon enn bilde alene. Begrunnelsen ligger i at et bilde ikke kan tilføye ny informasjon utover det ordene alene gjorde. Mayer baserer dette multimedieprinsippet på en undersøkelse de gjennomførte, hvor 11 av 11 tester viste at elevene som deltok og mottok undervisning bestående av både bilde og tekst lærte bedre enn de som lærte med tekst eller bilde alene. Samtidig påpeker han at dette prinsippet sannsynligvis vil fungere bedre på ”Low-knowledge learners”, enn på ”High-knowledge learners” (Mayer, 2009, s. 223-227).

2.5.1 Drøftingsgrunnlag

Denne teorien kan i drøftingen være med som argumentasjon for å bruke film i undervisningen. Ferrer var for øvrig også inne på at historisk film kunne være mer læringsfremmende på teorisvake elever, og påpekte at det dermed ville være bedre å se tv-serien «Vikings» enn å lese om denne tematikken i læreboken (Ferrer, 2015, s. 40). Dette gjør det bare mer aktuelt å diskutere om kanskje film bør integreres enda mer, kanskje som del av variasjon i undervisningen?

2.6 Om kildekritikk

Historiedidaktiker Erik Lund har sett nærmere på hvordan en kan bruke film mer kildekritisk ved å benytte seg av ulike analytiske metoder både gjennom spillefilm og dokumentar. Lund poengterer effekten av levende bilder kontra bilder og tekst, og viser til at tidligere historiedidaktisk forskning har påvist at spillefilmen i stor grad har historisk påvirkningskraft. En kan si at spillefilm er hovedaktør for historiebevisstheten blant elever (Wineburg 2001, referert i Lund, 2009, s. 181). På grunn av denne påvirkningskraften kan det være en viss fare

for at den faglige teorien i noen sammenhenger faller bort, slik at elevene ikke lærer det de skal lære. Dette igjen er noe han mener kan endres ved å se nærmere på ulike klipp eller for eksempel stoppe opp å samtale rundt det en ser. Videre skriver han at mange spillefilmer er så historisk korrekte at de i sin helhet kan brukes som berettende kilder. Sekvenser med slike historiekorrekte filmer mener han kan bidra til å gi elevene god faglig dybde, men poengterer samtidig at det på grunn av lengden på filmen ikke er forsvarlig å gjennomføre et slikt opplegg så ofte (Lund, 2009, s. 181).

2.6.1 Drøftingsgrunnlag

Betydningen av å velge riktig film i form av både historiekorrekthet, og i hvor stor grad en skal være kildekritisk kan være både tidkrevende og avgjørende i form av hvordan læringsutbyttet blir. Som Lund nevner, finnes det mange filmer som faktisk er ganske historiekorrekte, men på grunn av tidspresset i skolen er det ikke bestandig like enkelt å vise en hel spillefilm. Lund nevner samtidig et konkret eksempel med å studere utdrag og klipp nærmere, og på denne måten hele tiden ha kontroll på situasjonen og på denne måten jobbe i mot de negative konsekvensene av at film har stor påvirkningskraft og lang spilletid. Dette er et didaktisk grep en kan se nærmere på.

2.7 Forskning på filmens påvirkningskraft

”Hollywood vinner over historiebøkene. En ny amerikansk undersøkelse viser at unge studenter har en tendens til å erstatte faktabasert kunnskap om historiske begivenheter med feilinformasjon fra Hollywood” (Petersen, 2009). Denne artikkelen og undersøkelsen viser til den enorme påvirkningskraften spillefilmer fra Hollywood kan ha på elever. De 108 studentene som deltok i undersøkelsene fikk først utdelt en faktatekst om en gitt hendelse, før de skulle se klipp fra 9 forskjellige filmer. Studentene fikk også noen advarsler i form av filmenes troverdighet. Andrew Butler, forsker i psykologi ved Washington University, fant ut at elever holdt fast ved den informasjon de fikk gjennom Hollywood-filmer selv om de leste noe annet i læreboken. Han påpeker også at det var en tendens til at elevene husket mer om det aktuelle temaet om filmens innhold var tro mot historien, og dermed samsvarte med det som sto i læreboken (Petersen, 2009).

2.7.1 Drøftingsgrunnlag

Som mange andre viser denne artikkelen om forskning til påvirkningskraften spillefilmer har, men samtidig en ganske interessant tendens hvor en kombinasjon av historiekorrekt film og

læreboken eller andre faktatekster kan bidra til å øke læringsutbyttet. En kan også diskutere om denne forskningen er troverdig med tanke på antallet studenter som deltok.

2.8 Konkrete metoder

Åsa Johansson har skrevet en tekst om film som pedagogisk redskap i historieundervisningen, hvor hun har intervjuet 7 lærere om bruk av film i undervisningen. Hun viser blant annet til Robert A. Rosenstone som både har brukt film i egen undervisning og også kurset andre i det. Han lot studentene se en film som tok for seg en historisk hendelse eller tidspunkt, før de senere søkte etter litteratur om temaet for å finne eventuelle feil eller mangler om den historiske hendelsen i filmen. Johansson påpeker at dette riktignok var på universitet, men ser ingen grunn til at det ikke kan gjøres noe lignende i en eller annen form på grunnskolen (Johansson, 2006, s. 22). Et annet poeng hun gjør av å bruke film er at hvis mange lærere viser samme film, samme serie, samme kategori og refererer til samme beretning flere ganger så vil dette kunne legitimere den kunnskapen de har om et emne eller tema. På denne måten kan det, med at de ser og hører det de har lært flere plasser og flere ganger, gjøre at troverdigheten til denne kunnskapen øker. Samtidig har det å vise film i undervisningen en viss potensiell svakhet i følge Johansson. Alt som foregår på skolen og i klasserommet har høy troverdighet blant elevene. Dermed vil de også kunne tro på det som skjer i filmen, selv om filmen ikke nødvendigvis er helt historisk korrekt (Johansson, 2006, s. 27).

2.8.1 Drøftingsgrunnlag

Eksempelet med Rosenstone viser en omvendt metode i forhold til det en har lest tidligere. Først å se film og deretter lese litteratur for å fange opp feil og mangler i filmen. Hva er egentlig best, og har det i det hele tatt noe å si? Å være oppmerksom på at alt som skjer og vises i klasserommet må være gjennomtenkt og godt planlagt på grunn av skolens troverdighet blant elevene, er også noe som kan være viktig å trekke inn i drøftingen.

3.0 Metode

3.1 Ulike metodiske tilnærminger

”Skal man forske på det som skjer i skolen, må man anvende samfunnsvitenskapelige forskningsmetoder. Metode, av det greske *methodos*, betyr å følge en bestemt vei mot et mål.” (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 16).

I samfunnsforskning skilles det mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Dette er to forskjellige forskningsmetoder som i størst grad skilles av fleksibilitet, hvor den kvantitative metoden er mindre fleksibel enn kvalitativ metode. Dette kommer blant annet av at en i kvantitativ metode kan ha eksempelvis spørreskjema med faste spørsmål og svaralternativ, mens en i kvalitativ metode kan ha intervju med mer spontan tilpasning i forhold til åpne spørsmål. På denne måten kan deltakerne som undergår et kvalitativt intervju svare mer fritt (Christoffersen & Johannessen 2012, s 17). En annen forskjell er at den kvalitative metoden i større grad baserer seg på nærhet enn den kvantitative metoden som har større avstand mellom forsker og forsøkspersonene.

Denne nærheten, sammen med den fleksibiliteten som følger av at datainnsamlingssituasjonen ikke er så fast strukturert på forhånd, kan gi forskeren tilgang til kunnskap som man ellers vanskelig ville ha kunnet få tak i. Dette kan også gi kunnskap av dypere natur enn den overflatekunnskapen som enkelte kvantitative metoder gir (Kleven, 2014, s. 19).

Hvilke metoder som egner seg avhenger av hvilke data en er ute etter, og hvilke metoder som egner seg best til å gi svar på de ulike problemstillingene. I utgangspunktet skulle denne oppgaven baseres på en kvantitativ undersøkelse ved hjelp av spørreskjema. På grunn av for få deltakere(13 stk) ble jeg nødt til å supplere undersøkelsen med intervju av samfunnsfaglærere for å få et bedre og større empirisk grunnlag. Å kombinere kvantitativ og kvalitativ metode kalles i følge Kleven(2014, s. 18-20) for ”*mixed methods*”, og kan gi en fordel, da begge metodene har både sterke og svake sider. I forhold til min problemstilling kan de sterke sidene i denne sammenheng være ved at kvantitativ metode når ut til flere lærere, og derav kan antyde tendenser i arbeidet med film blant disse. Den svake siden kan være at en kun undersøker overflaten, og i mindre grad kan gå i dybden. Å gå i dybden kan derimot sies å være en sterk side ved kvalitativ metode, hvor en her i større grad vil kunne få flere og mer utdypende begrunnelser i svarene enn en får i et spørreskjema.

På bakgrunn av dette, baserer denne undersøkelsen seg på både kvalitativ og kvantitativ metode gjennom både intervju og spørreskjema. Jeg håper at spørreskjemaet vil kunne gi meg det nødvendige datamateriale å regne på, og at det vil dukke opp tendenser blant de tilfeldig utvalgte lærerne. Intervjuet vil deretter kunne supplere og gi meg mer dybde og sammenligningsgrunnlag til svarene jeg fikk i spørreskjemaet.

Jeg tror at bruken av ulike metoder for å samle inn relevant datamateriale, kan bidra til å få frem flere tanker, holdninger og erfaringer blant samfunnsfaglærere om bruk av film i undervisningen. Intensjonen ved hele oppgaven er å se hvordan en ved mer bevisst pedagogisk bruk av film kan øke eller forbedre læringsutbyttet i samfunnsfagundervisningen.

3.2 Spørreskjema

Den vanligste formen for kvantitativ datainnsamling er bruken av spørreskjema. Her er det først og fremst viktig å reflektere over de opplysningene en er ute etter, samtidig som en sørger for å gjøre de dataene en undersøker målbare (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 129). Christoffersen & Johannessen (2012, s. 130) peker på at en kan skille mellom ulike spørreskjema. Et med faste svaralternativ, et annet med åpne spørsmål hvor informantene kan skrive svarene med egne ord, eller kombinere to slike spørreskjemaer.

3.2.1 Planlegging

Det jeg anså som en fordel med spørreskjema, var at en kunne nå ut til mange lærere. Noe som er av hovedpoengene med kvantitativ metode. Dette ville gi meg en fordel når det kom til å svare på problemstillingen. Med flere lærere ville jeg kunne få et større drøftings- og sammenligningsgrunnlag, med tanke på de erfaringene og meningene om film jeg potensielt kunne få gjennom svarene.

Jeg fant det naturlig å ta i bruk et semistrukturert spørreskjema, hvor jeg kunne få inn datamateriale som både er målbart, og samtidig har åpne kommentarfelt på noen av spørsmålene. Slik kunne de tilfeldig utvalgte lærerne som forhåpentligvis hadde stor interesse for bruk av film i samfunnsfagundervisningen, få muligheten til å utdype sine tanker og meninger om dette.

Spørreskjemaet ble utarbeidet via questback, en internettside for digitale spørreskjemaer. Det ble utformet slik at deltakerne kunne føre opp alder, kjønn, skoleslag og utdanning. Før mer konkrete spørsmål rundt temaet som skulle undersøkes ble stilt (Se vedlegg 1).

Jeg planla å sende ut link med spørreskjemaet til rektorer og enhetsledere ved barne- og ungdomskoler i hele Tromsø Kommune via e-post(Se vedlegg 3). E-postadressene til de ulike lærerne tenkte jeg å få gjennom rektorene og enhetslederne på de forskjellige skolene, om de ikke videresendte denne e-posten til sine samfunnsfaglærere. Dette fordi jeg ønsket å få tillatelse hos dem før jeg startet en undersøkelse blant lærerne på den respektive skolen.

3.2.2 Utførelse

E-posten med informasjon om masterprosjektet ble som planlagt sendt ut til samtlige rektorer og enhetsledere i Tromsø Kommune, med spørsmål om lov til å foreta spørreundersøkelse ved hjelp av et digitalt spørreskjema blant samfunnsfaglærerne i de aktuelle skolene. Denne e-posten resulterte i svært få svar, og den lille responsen jeg fikk gikk ut på at de ikke hadde tid eller kompetanse til å delta i et slikt prosjekt. Kun én lærer tok seg tid til å svare på det digitale spørreskjemaet. Jeg var dermed nødt til å gjøre et nytt forsøk på å nå ut til potensielle informanter. Dette ble gjort via en person i administrasjonen ved UIT som hjalp meg med å sende ut e-poster til noen barne- og ungdomskoler i Tromsø Kommune, da det var større sannsynlighet for at jeg fikk svar hos skolene via han.

Heller ikke i denne omgang ble responsen så stor som jeg håpet på. Det endte dessverre bare opp med kontakt med 3 skoler; 2 barneskoler og 1 ungdomsskole gjennom det sistnevnte forsøket. Jeg kommuniserte med rektorene på de aktuelle skolene via e-post, og avtalte tid til presentasjon av mitt prosjekt i et av fellesmøtene de hadde. På alle skolene fikk jeg ca. 15 minutter til å presentere oppgaven og det jeg var ute etter, før jeg deretter spurte om de som var samfunnsfaglærere eller tidligere hadde undervist i samfunnsfag kunne tenke seg å bruke litt av tiden sin til å svare på spørreskjemaet som jeg nå hadde medbrakt i papirutgave.

Responsen var ok! På den ene barneskolen hvor seks samfunnsfaglærere fra 5.-7.trinn deltok, fikk jeg spørreskjemaet tilbake med det samme. De to andre skolene, hvor tre lærere fra ungdomskolen og fire fra barneskolen deltok, valgte å sende spørreskjemaene i retur pr post. Noe som var uproblematisk for det videre arbeidet med oppgaven. Uten noen form for krav til hvem som kunne delta, foruten om at de måtte være samfunnsfaglærere, viste det seg at av de 13 samfunnsfaglærerne som deltok var det seks menn og syv kvinner på et aldersintervall fra 25-66 år.

Da antallet som deltok ikke var særlig høyt, valgte jeg ikke å bruke program som SPSS for å analysere data. Dette ble gjort via Microsoft Word og Excel.

3.2.3 Utvalg

Jeg ønsket flest mulig samfunnsfaglærere fra barne- og ungdomsskoler i Tromsø Kommune. På grunn av nevnte omstendigheter endte det bare opp med 13 stk samfunnsfaglærere til denne undersøkelsen. Dette utvalget førte dermed, som jeg tidligere har nevnt, til at jeg ble nødt til å intervju noen lærere for å få et bredere empirisk grunnlag.

3.3 Intervju

Til denne oppgaven og problemstillingen kunne intervju av lærere som har valgt, eller planlegger å bruke film i undervisningen være svært nyttig. En fordel med å gjennomføre intervju er at jeg fikk muligheten til å oppsøke lærere som faktisk hadde brukt film i samfunnsfagundervisningen, og dermed sikre meg informasjon å lære mer om temaet hos den utvalgte læreren. Ved å bruke intervju er det også sannsynlig at det kan dukke opp informasjon som jeg på forhånd ikke har sett for meg eller tenkt over, og som kan bli et viktig funn når datamateriale skal analyseres.

3.3.1 Planlegging

En kan skille mellom flere ulike intervju, som varierer med ulik grad av struktur, fleksibilitet og åpenhet. Jeg har gjennom denne datainnsamlingen tatt i bruk semistrukturert intervju, en intervjuform hvor rekkefølge på spørsmål og temaer kan variere (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.79). Fordelen med denne intervjutypen er at når informanten har begynt å prate er det lettere for meg å kunne stille spørsmål, uten å være avhengig av forholdene til noen rekkefølge.

Ved ikke å legge for stor vekt på hvilket spørsmål som skulle stilles når, og heller la intervjuet mellom meg og informanten flyte som en samtale, var tanken at informanten lettere kunne utdype og begrunne sine svar og valg i forhold til det å vise film i samfunnsfagundervisningen. Det å få en grundig begrunnelse på de svarene jeg stiller, er også en fordel ved det å bruke intervju som metode.

Det ble vektlagt at informantene kunne velge rammen rundt intervjuet, men at jeg ønsket et intervju ansikt til ansikt. Jeg ønsket at intervjuet skulle skje ansikt til ansikt for å skape en god relasjon mellom meg og informant, og for å ha mulighet til å ta i bruk lydopptaker. Med lydopptaker kunne jeg sikre meg all informasjon, både gjennom bekræftende og avkreftende lyder som ”mhm”, ”eeh” og andre ulike tonefall i stemmen som kunne være utslagsgivende

for det som ble sagt. Når informantene velger sted, kan det være steder hvor de kan føle seg trygge og komfortable, enten det er hjemme hos dem eller ved kontoret i skolen.

3.3.2 Utvalg

Informantene ble rekruttert via e-post og telefon. På grunn av tidligere erfaringer med å sende ut e-post til rektorene, hvor jeg opplevde svært liten respons, tok jeg nå direkte kontakt med lærerne. Gjennom et av mine skolebesøk gjennom fikk jeg kontakt med en lærer som hadde tatt i bruk film i undervisningen. Da jeg allerede hadde tillatelse fra rektor via skolebesøket, tok jeg kontakt via e-postadressen til denne læreren, og avtalte tid og sted for intervjuet. Den andre læreren var en bekjent av meg, og her tok jeg kontakt via telefon med forespørsel om å delta i et intervju. Grunnen til at så få ble intervjuet var rett og slett tidspresset med å gjennomføre oppgaven. Da jeg tidligere ikke hadde fått svar eller tillatelse hos noen andre skoler, regnet jeg også med at dette ikke hadde endret seg med tanke på tid og kompetanse hos skolene. Jeg vektla at lærerne hadde erfaring med bruk av film i samfunnsfagundervisningen, noe de i dette tilfellet hadde. Ellers ble verken kjønn, alder eller hvilket skoleområde de jobbet i satt som et kriterium for å delta på intervjuet. Endte opp med å intervjuer en kvinne og en mann henholdsvis fra en byskole og en distriktskole i Troms fylke.

3.3.3 Utførelse

- Mannlig lærer

Intervjuet med ungdomskolelæreren foregikk i hans hjem lørdag 7. mars som avtalt. En presentasjon av oppgaven og problemstilling ble gjort i forkant av intervjuet. Lydopptaker ble benyttet med tillatelse fra informant, og selve intervjuet startet med at jeg ba informanten fortelle litt om sine erfaringer med bruk av film i undervisningen. Intervjuet gikk deretter som planlagt, hvor det utviklet seg til en samtale oss i mellom, og de ulike spørsmålene ble gitt etter hvert som det passet inn i samtalen.

- Kvinnelig lærer

Intervjuet med barneskolelæreren ble foretatt 17. mars. Læreren inviterte meg til skolen hun jobbet for, og intervjuet ble gjort ved hennes kontor. Jeg fikk tillatelse til å bruke lydopptaker, men intervjuet var på ingen måte personidentifiserende. Læreren fikk starte med å snakke litt rundt tema og derfra var det kun hun som hadde initiativet, slik at samtalen foregikk med at jeg ved hjelp av intervjuguiden ledet henne gjennom ulike tema og spørsmål.

Ikke lenge etter at intervjuene var gjort, satte jeg i gang med transkribering. Dette fordi at intervjuene skulle være ferskest mulig i minnet, hvor eventuelle detaljer om for eksempel kroppsspråk også kunne bli en del av analysearbeidet senere i oppgaven.

3.4 Datas pålitelighet og gyldighet

Problemet med de metodene jeg har tatt i bruk og den informasjon en innhenter, er at en aldri kan være helt sikker på at en har med nok informanter til intervju og spørreskjema, samt at det ikke er noen garanti for at informasjonen kan gi svar på problemstillingen. Dalland (2012, s.165) sier derimot at et intervju med 2-3 personer kan være nok om samtalene i intervjuet er gode nok.

Tid og planlegging opplevdes som en vesentlig del ved det å gjennomføre et masterprosjekt. Mitt prosjekt var ikke avklart og ferdig planlagt ved det tidspunktet vi fikk forespeilet at vi kunne ta kontakt med rektorene for å avklare og avtale møter med potensielle informanter.

Tematikken var hele tiden klar – bruk av film i samfunnsfagundervisning – men vinklingen på oppgaven var ikke like tydelig. Ved semesterstart 2015 var kartlegging av tidligere forskning og teori på feltet hovedfokuset. Datainnsamlingen ble som tidligere nevnt planlagt til å gjelde et digitalt spørreskjema på ca 15 spørsmål, som senere skulle sendes ut til rektor og lærere. Dette ville for lærere ta maks fem minutter å gjennomføre. Derav stresset jeg ikke med å ferdigstille og sende ut spørreskjemaet. Da det etter hvert viste seg å bli vanskelig og gjennomføre på grunn av skolens tid og kompetanse, ble dette et metodisk problem underveis i mastergradsarbeidet.

Kapasiteten til å ta inn masterstudenter blant Tromsø-skolene kan med andre ord gi konsekvenser for analyser og konklusjoner i mastergradsoppgaver, om en ikke er tidlig nok ute. I denne oppgaven er tilfellet at antall informanter til spesielt spørreskjemaene ble mindre enn først antatt, noe som gir en svakhet i forhold til datas gyldighet.

3.4.1 Intervju

Det ble på grunn av lite tid ikke gjennomført pilotintervju. Det kan diskuteres om gjennomføringen av spesielt det første intervjuet bar preg av dette. Eksempelvis at informanten antydte noe og begynte å svare før jeg hadde formulert ferdig spørsmålet. Likevel følte jeg ved intervjuets slutt at jeg hadde fått svar på de spørsmålene jeg stilte, og at det hadde vært en interessant samtale. Informanten var, som tidligere nevnt, en samfunnsfaglærer med interesse for det aktuelle temaet, så jeg mener intervjuet og den

informasjonen jeg fikk ut av det var god. Dalland (2012, s.174) skriver blant annet at interesse og engasjement rundt temaene som tas opp blant intervjuperson og intervjuer, samt at intervjupersonen forteller mest mulig uten påvirkning er gode indikasjoner på at et intervju kan bli bra og at kvaliteten på informasjonen er god.

Noe annet som kan ha påvirket det første intervjuet, er forholdene vi hadde rundt oss. Det ble som tidligere nevnt gjennomført i hans hjem. På forhånd hadde jeg gjort det klart at jeg helst ville ta intervjuet over fire øyne hvor jeg hadde mulighet til å bruke lydopptaker. Dette ble også gjort, og som Christoffersen & Johannessen (2012, s.82) skriver, kan det gi en avslappet atmosfære å gjennomføre et intervju i informantens hjem. Samtidig er det i mange hunder både barn, TV og husdyr som kan skape forstyrrelser noe som var tilfelle her. Dette skapte riktignok ingen ukonsentrasjon verken for meg eller informanten, men under transkriberingen merket jeg at dette var støy som til tider overgikk det intervjupersonen fortalte. Til tross for noen forstyrrelser følte jeg at kvaliteten på informasjon jeg satt igjen med var god.

På mange måter kan en si at det første intervjuet ble et slags pilotintervju. Jeg lærte mye av det gjennom spørsmålsformulering og forholdene rundt intervjupersonen. Med bakgrunn i dette følte jeg det andre intervjuet gikk bedre. Intervjupersonen fikk gjennomført intervjuet i et kjent miljø, på sin egen skole og sitt eget kontor uten noen form for forstyrrelser. Denne læreren hadde på lik linje med den andre en interesse for å bruke film i samfunnsfagundervisningen, så intervjuet ble på mange måter en monolog fra hennes side, hvor jeg kun styrte henne inn på ulike temaer og spørsmål.

Datamaterialet som er hentet inn via spørreskjema og intervju er kun basert på lærere som jobber i skolen i dag og som til daglig underviser i samfunnsfag. Det finnes nok flere lærere der ute som har kompetanse i samfunnsfag men som pr. dags dato ikke underviser i det, og som dermed kunne bidratt til å svare på enten spørreskjemaet eller deltatt i et intervju. Dette ble jeg blant annet gjort oppmerksom på under det siste intervjuet med barneskolelæreren. Hun mente jeg kunne fått et mye større utvalg til spørreskjemaene fordi mange lærere på barneskolene ruller fra år til år på de ulike fagene, og at det dermed var flere samfunnsfaglærere til disposisjon, men som ikke underviste i faget dette året.

Jeg ser både fordeler og ulemper med dette. En ulempe med de dataene jeg får gjennom spørreskjemaene, er definitivt det lave utvalget. 13 stk til sammen fra de tre skolene er for lite til å kunne konkludere med stor tyngde om forhold i den norske skolen. Likevel ser jeg fordelene av og kun ha samfunnsfaglærere som underviser i år. Dette kan bety at faget og

undervisningsmetodene ligger ferskt i minnet, om de har tatt i bruk film i undervisningen dette året, og da kan det ha bidratt til at svarene de har avgitt i spørreskjemaene har vært mer gjennomtenkt.

Den empiriske styrken i dette prosjektet må kunne sies å være i intervjuene. Utvalget var heller ikke her særlig stort, men jeg har fått mye dybde og begrunnelser i mange av de spørsmålene jeg stilte i intervjuene, noe som jeg mener kan bidra til å sette spørreskjemaene og de svarene jeg fikk der i en større sammenheng. Dette tror jeg bidrar til at jeg med bakgrunn i resultatene fra både intervju og spørreskjemaene i større grad kan trekke gyldige beslutninger i analysen og oppsummeringen.

3.5 Analytisk metode

Dette delkapitlet tar for seg den analytiske tilnærmingen av metodearbeidet. Her vil en kunne lese om hvordan jeg arbeidet og analyserte både intervjuene og spørreskjemaene, for å fremme resultater, funn og tendenser i datamaterialet.

3.5.1 Intervju

Arbeidet med å analysere intervjuene startet med transkriberingen. Her ble det ikke benyttet noen form for transkriberingsprogram, da jeg ikke anså det som noe problem å lytte til lydfilen mens jeg skrev ned i Microsoft Word.

Ved en senere anledning ble det tatt utskrift av de transkriberte intervjuene. Deretter leste jeg gjennom og markerte det jeg anså som aktuelle sitater og poenger å ta med videre. Som utgangspunkt i det jeg valgte å ta med, hadde jeg både problemstillingen og forskningsspørsmålene i bakhodet. Alle sitater som inneholdt noe innenfor stikkordene filmsjanger, tid, forarbeid, etterarbeid, planlegging, klipp, bit, del av, utdrag, læringsutbytte, tema, emner og ellers andre ord eller setninger jeg kunne koble opp mot spørsmålene mine, ble markert og tatt med videre for å kunne brukes i en drøftings- og diskusjonsdel av oppgaven.

Videre laget jeg fire kategorier som jeg plasserte alle sitatene innenfor. Dette var filmsjanger, tid, disipliner og annet. Disse presenteres nærmere senere i analysedelen. Denne kategoriseringen ble gjort for å få bedre system og oversikt over alle sitatene som ble valgt ut fra intervjuene.

3.5.2 Spørreskjema

Når alle spørreskjemaene var samlet inn ble svarene ført inn i et Word-dokument. Alle svarene ble talt opp og ført inn med spørsmålene eller lignende fra spørreskjemaet som overskrifter. Denne oversikten gjorde det lettere for det videre arbeidet. Resultatene jeg valgte å ha videre fokus på ble deretter presentert i ulike diagrammer og tabeller, alt etter hva som virket å passe best.

3.6 Etiske spørsmål

Før jeg gikk i gang med datainnsamlingen, gjennomførte jeg en test via NSD sin nettside² for å sjekke om de metodene jeg skulle bruke og den informasjon jeg skulle innhente var meldepliktig. Selv om denne testen kun er ment som en veiledning og ikke en formell vurdering, var det ingenting som tydet på at mitt opplegg kunne være personidentifiserende, og dermed heller ikke meldepliktig. Meldeplikten eller konsesjonsplikten utløses kun om prosjektet tar for seg behandling av personopplysninger og om opplysningene i tillegg kan lagres elektronisk (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 43).

Jeg valgte å følge NESH's forskningsetiske retningslinjer for å vite at jeg hele tiden holdt meg innenfor en etisk godkjent ramme underveis i mine undersøkelser. Oppsummert vil det si (1) *informantens rett til selvbestemmelse og autonomi*, hvor informanten klart og tydelig i mitt tilfelle samtykket til frivillig deltakelse via e-post. (2) *Forskerens plikt til å respektere informantenes privatliv*, der jeg gjorde det klart at både intervju og spørreskjema var anonymt, hvor ingen personlig informasjon verken ble gitt eller tatt. (3) *Forskerens ansvar for å unngå skade*, noe som er lite relevant for dette prosjektet, men hvor informantene som deltok fikk bestemme hvor og i hvilke omgivelser de for eksempel ville bli intervjuet (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41-42).

² <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeskjema> - her utførte jeg testen

4.0 Resultater

Kapitlet presenterer de bearbejdede resultatene av intervju og spørreskjema. Her tar jeg for meg det jeg anser som relevante funn, som senere vil kunne bidra til å gi svar på problemstillingen. Intervjuet er presentert med direkte sitater under fire ulike kategorier. Spørreskjemaet er presentert i form av diagrammer og tabeller. Underveis har jeg også oppsummert resultatene fra både intervju og spørreskjema med en liten tolkning som impliserer hva jeg kommer til å fokusere på i drøftingen.

I bearbejdingen av all empiri ble det lagt vekt på uttalelser som kunne svare på problemstillingen, eller noen av de tre utdypende spørsmålene. Spesielt hadde jeg fokus på ord som læringsutbytte, sjangrene spillefilm, kortfilm, dokumentar og lignende. Meninger og erfaringer om tid, forarbeid, etterarbeid og andre poenger ble også sett på som sentrale når jeg gikk gjennom de ulike svarene jeg hadde fått gjennom intervju og spørreskjema. Da læringsutbyttet er en sentral del av problemstillingen vil det først komme en utdypende forklaring i hva jeg legger i det begrepet.

4.1 Læringsutbytte

Læringsutbytte er som jeg tidligere nevnte et begrep som går ut på hva elevene sitter igjen med av kunnskap etter endt læringsprosess.

Å måle læringsutbytte blant elevene i klassen er ikke bestandig like greit. Ved prøver og andre oppgaver får læreren en indikasjon på hvordan nivå elevene ligger på. Tidligere refererte jeg til fire spørsmål utdanningsdirektoratet mente en kunne stille seg og som videre kunne hjelpe lærere og faggrupper å vurdere hvorvidt det de hadde undervist hadde resultert i godt læringsutbytte eller ei.

Det er likevel ikke bare ved endt tema og gjennomført prøve, tentamen eller eksamen en kan eller skal vurdere læringsutbyttet. Også ved endt undervisning har en som lærer ofte en følelse av hvordan timen gikk. Kanskje gjennom en kort oppsummering i slutten av timen, eller ved en vurderingsform hvor elevene bidrar med hvordan de synes den sekvensen gikk. Selvsagt skal ikke elevene ha lært alt en skal om et gitt tema eller emne på en 45-90 minutters økt, men hvis du kjenner klassen vil du garantert ha en følelse av hvilke didaktiske opplegg som funker i mindre og større grad. Da jeg i denne sammenheng ikke har undersøkt hvordan lærerne har vurdert læringsutbytte, vil det være lærernes oppfatninger av læringsutbyttet jeg baserer meg på i det videre analyse- og drøftingsarbeidet.

4.2 Intervjuer

Her presenteres intervjuene i form av utvalgte sitater. Disse sitatene er sortert inn i ulike kategorier som jeg mener er faktorer som kan være interessante å diskutere opp mot problemstillingen og de andre utdypende spørsmålene.

Faktorene er «tid», «sjanger» og «disipliner», og fungerer som overskrifter i de påfølgende avsnittene. Det finnes også en annen kategori jeg valgte å kalle for «annet», hvor sitater jeg ikke klarte å plassere i noen av de andre overskriftene, men likevel anså som nyttig ble plassert. Under hver overskrift er det plassert ett eller flere sitater fra de to lærerne jeg intervjuet, og som senere vil bli brukt i drøftingsdelen. Noen sitater kan også være aktuelle for flere av disse overskriftene, hvor for eksempel ord, setninger eller poenger fra sitatene alene streifer innenfor disse faktorene. Sitater kan tolkes ulikt, men de er plassert der hvor jeg mener det er hensiktsmessig og gir mest mening. Min tolkning og hva jeg har valgt å fokusere på, vil altså være avgjørende for hvor de er havnet. Ved slutten av hver overskrift vil det komme en oppsummering av de viktigste poeng og meninger fra intervjuene til begge lærerne.

4.2.1 Tid

Innenfor dette avsnittet kommer det til å være sitater jeg anser omhandler tid. Dette kan være både lengde på film og tid som må eller kan brukes til planlegging og gjennomføring av en undervisningssekvens med film som læringsressurs. Hvert sitat vil være plassert etter hverandre, uten noen form for forklaring eller lignende, da dette vil komme i en oppsummering til slutt. En vil også oppleve å finne spørsmål innenfor noen av sitatene. Dette er mine spørsmål fra intervjuene som jeg bevisst har tatt med for å skape bedre sammenheng i noen av sitatene.

4.2.1.1 Sitater

”Å skulle bruke film innebærer å skulle vite hva en trenger. Og da må man kjenne til de filmene eller filmsnuttene som skal brukes. Så hvis en ikke vet hvor en skal lete, så er det en kjempejobb”, Kvinne, 40.

”Nylig hadde vi tverrfaglig mellom RLE og samfunnsfag hvor vi så filmen prinsen fra Egypt. Den er jo en og en halv time, så den er lang. Det er et stort arbeid, for ikke bare skal du se den, du skal også stoppe opp underveis. Det er etterarbeid, så å bruke en hel film er ganske svært. Det er ikke noe jeg gjør ofte”, Kvinne, 40.

”Vi opplever vel at vi ikke lenger har tid til bare å se for og se. Det må være noe i det. Det må være noe med å bruke akkurat den. Det er ikke noe i veien med at det skal være kos heller, men selv om vi har det så er det noe med det at det skal være en baktanke med det. *Dere tenker hele tiden læringsutbytte?* JAA, på ulike områder, ja. Absolutt. Noen ganger helt eksplisitt, andre ganger kanskje litt skjult”, Kvinne, 40.

”I mitt hode krever det en del arbeid å vite hva du skal sette på”, Kvinne, 40.

”Tid gjør altså at vist du skal bruke en hel time til å sitte og se film. Det er veldig mye. Da må du være sikker på at du får ganske mye ut av det. Du må ha tid til å bearbeide, både for og etterarbeid”, Kvinne, 40.

”Vist du skal bruke en hel time til å se spillefilmer, så varer jo de mye mer en 1 skoletime. Så det krever ganske mye”, Kvinne, 40.

”Jeg vil si, det er noe av det mest tidskrevende å forberede, det er å jobbe med film”, Kvinne, 40.

”Å se en film som halvparten har sett og halvparten ikke har sett, er ikke nødvendigvis det morsomste med hygge på skolen. De har så mye av det rundt seg. Når du og jeg var yngre så var film så spesielt. Det finnes ikke spesielt lenger. Derfor ser vi ikke bare en film for å se en film. For å bruke film i timene er det tidsaspektene. Derfor tror jeg nok at mange, eller hvert fall jeg holder meg mer til snutter og biter. Det kan være både Youtube eller plukket ut en bit av en film som skal illustrere et eller annet. Det finnes masse historiske spillefilmer hvor du kan plukke ut 10 minutter. Det krever jo litt mer arbeid enn å plukke det ned fra Youtube, NRK, TV2 eller FN, Men de fleste av dem er godt lagt til rette, de er 2-30 minutter”, Kvinne, 40.

”Har ikke noen meninger om tid men om de er veldig lange, slik at de må gå over flere timer, for eksempel en dobbeltime, er det viktig å trekke i trådene og gå litt gjennom neste gang vi møtes”, Mann, 30.

4.2.1.2 Oppsummering og lett tolkning

Den kvinnelige barneskolelæreren sier at å bruke film i undervisningen er en stor jobb. Spesielt mener hun det er viktig å kjenne til filmene som skal brukes. Om en ikke kjenner til filmen, kan det ta mye tid bare å lete etter en som kan være aktuell. Å se en hel film er det som er mest tidkrevende. Her må en se filmen på forhånd før den vises til elevene, deretter må

en kunne stoppe opp underveis for å ta tak i poenger og lignende. Dette er en tidkrevende prosess, som sjelden blir brukt. I en tidspresst hverdag må en hele tiden tenke læringsutbytte, uavhengig om filmen vises i form av en nøye planlagt time eller i form for belønning. Hver time må utnyttes. Den mannlige ungdomsskolelæreren har derimot et mer avslappet forhold til det med tid, og mener det er viktig å holde fokus om en skal bruke flere timer på å se film.

For meg virker det som tid i skolen er avgjørende for om det vises spillefilm, kortfilm eller utdrag fra slike filmer. Oftest ser det ut til å ende opp i kortfilmer for å kunne illustrere et fenomen eller hendelse ved bilder. Dette stemmer også overens med hva lærerne som deltok i spørreundersøkelsen svarte, hvor blant annet ingen valgte spillefilm som sjanger. Jeg tolker også at den engasjerende og motiverende effekten av å se film, som den kvinnelige læreren angivelig sier ikke eksisterer lenger er en annen grunn til at de ikke tar i bruk spillefilmer.

4.2.2 Filmsjanger

Dette avsnittet tar for seg sitater om ulike filmsjangere i form av kortfilm, klipp, spillefilm, dokumentar og lignende.

4.2.2.1 Sitater

”Det blir til at man bruker film når man vet hvor man skal lete. Enten om man har sett den selv eller vet om noen som har sett den. Det kan være film fra NRK-skole om istiden, ”det var en gang et menneske” fra Youtube, eller en bit av en dvd man har fordi man har sett den eller vet at den er god” Kvinne, 40.

”Ofte bruker jeg små undervisningssnutter som ligger ute på forskjellige kanaler. Gjerne mellom 3 og 20 minutter. Disse kan jeg bruke fra hver uke til annen hver uke” Kvinne, 40.

”Hvis jeg kjenner filmen godt kan jeg også plukke ut en del av en film” Kvinne, 40.

”Jeg opplever at elevene blir engasjert og motivert av variasjon. De blir ikke nødvendigvis mer engasjert av å se en filmsnutt enn av en fortelling, men at det er litt variert. Hvis vi så filmsnutter hver gang ville ikke det vært spesielt motiverende” Kvinne, 40.

”*Den har mye potensial i seg?* Jaja, men også mye fare i seg. Altså det å vise en hel film, et eventyr som til og med er diktet av, i dette tilfellet Disney. Det kan være skummelt, for mange elever har en tendens til å tro på det de ser eller hører” Kvinne, 40.

”Jeg ville ikke vist en hel film i ett, for da sitter du bare og ser film. Da må vi først starte opp med noen spørsmål og så må vi stoppe opp underveis. Slik at de ser at dette er undervisning. Det er ikke filmkveld. Det er ikke underholdning” Kvinne, 40.

”Skulle vi sett en hel film i ett, hva måtte vi gjort da? Det måtte ha vært nå helt annet. Altså at du kanskje leser boken Mathilda og så ser du filmen. Men så analyserer du begge etterpå” Kvinne, 40.

”Har du brukt FN-film eller andre nettsider? Har ikke brukt FN veldig mye for er ikke veldig kjent med det. Jeg har brukt veldig mye Youtube, hehe. Der er det utrolig mye” Kvinne, 40.

”... å se snutter fra liv andre steder. Finnes utrolig mye fine historiske filmer som man kan plukke biter av. Se noe levende fra, om så 5 minutters snutt fra romertiden. Du kan få en liten snutt om hvordan de faktisk henter vann” Kvinne, 40.

”I historie bruker vi film, men det er jo mye mer sånn, det er jo dokumentar” Mann, 30.

”Det er lite spillefilm... fordi at omfanget av de dokumentarfilmene vi har er ganske bra. De tar opp veldig mye av det vi har i pensum” Mann, 30.

”Historiske spillefilmer kan man bruke, men jeg synes BBC serien med folkets århundre dekker såpas mye at å bruke spillefilm blir ikke vits” Mann, 30.

”Det er 26 episoder på den BBC-serien, så jeg plukker ut det som er relevant” Mann, 30.

”I spillefilm bør historiekorrektheten være i nærheten. Så tett opp som mulig” Mann, 30.

4.2.2.2 Oppsummering og lett tolkning

Lærerne bruker filmer de har sett og som de vet hvor er. Dette kan være både filmer og klipp fra ulike nettsider, eller deler fra for eksempel en dvd. Læreren sier at det oftest går i filmklipp og små snutter fra 3-20 minutter om aktuelle temaer, men at de prøver å finne en balanse på hvor ofte det skjer for å holde elevene både motiverte og engasjerte. Hvis de skal se en hel film må de tenke nøye gjennom hva og hvordan de skal gjøre det. Dette på grunn av tidsaspektet med tanke på at de både burde stoppe opp underveis, bruke tid på analyse og diskusjon, samt at elevene kan komme til å feste sin lit til hele filmen og tro på alt som vises her.

Videre forteller den mannlige læreren at det oftest går i dokumentarer i deres undervisning. Her har de allerede en stor BBC-serie med hele 26 episoder hvor de plukker ut det som er

mest relevant til de aktuelle timene. Dette gjør også at spillefilmer blir lite prioritert, men sier at det kan bli brukt. Da er også historiekorrektheten ganske viktig.

Jeg tolker det slik at spillefilmer i mindre og mindre grad blir brukt i skolen på grunn av filmens lengde. Det er lite tid til forberedning, og en slik film vil ta mye tid både å forberede og gjennomføre. På grunn av dette er det kortfilmer, utdrag fra filmer, klipp og lignende fra 2-20 minutter som blir brukt i undervisningen. En lignende tendens viser seg også i spørreundersøkelsen hvor flertallet blant annet har valgt kortfilm og enkeltscener, og en spillelengde på maks 40 minutter. Også her tolker jeg at lærerne bruker film mer som illustrasjon, og dermed lite tid til å utvikle noen form for kildekritisk sans hos elevene. Blant annet sier den kvinnelige læreren at hun er redd for å vise en hel film fordi elevene har en tendens til å tro på det som vises. Dette er for meg et potensial i kildekritisk tenkning som ikke utnyttes.

4.2.3 Disipliner i samfunnsfag

Tar for seg sitater som går på hvilke disipliner en kan være mest tjent med å bruke film til.

4.2.3.1 Sitater

”Hvilke disipliner i samfunnsfag tror du hadde passet best å lære via film? Det er et umulig spørsmål.” Kvinne, 40

”Film skaper ikke samme bilder som om du leser, og skaper din egen fantasi eller dine egne bilder, men de gir deg det bilde som kanskje kan være riktige i historiske sammenhenger for eksempel” Kvinne, 40.

”I samfunnskunnskap, bare det å se et lite klipp av en debatt, og jobbe med hva debatt er. Ikke sant, se proffe folk debattere, eller se litt av en valgsending” Kvinne, 40.

”Jeg vet ikke i samfunnsfag, om vi bruker mer film i det faget enn andre fag. Samfunnsfag har så mange emner, og derfor blir det også veldig rikt i forhold til dette her” Kvinne, 40.

”Hvor ofte man bruker film kommer helt an på emnene og temaene” Mann, 30.

”I geografi så vet jeg det, planeten vår. Jeg vet vi har brukt den” Mann, 30.

”Det kan være en utfordring å finne gode filmer til geografi, hvis man ikke er litt bevisst” Mann, 30.

”Brukte Forrest Gump i historie, hvor det er mange historiske hendelser fra etterkrigstiden” Mann, 30.

”I samfunnskunnskap er det greit, for der vet vi at, der brukte vi en norsk film. En halvveis dokumentar. Man må være litt bevisst på filmene man har” Mann, 30.

4.2.3.2 Oppsummering og lett tolkning

Den kvinnelige læreren poengterer at det er vanskelig å skille mellom hvilke disipliner det kan være best og bruke film til, og forklarer det med at film skaper andre bilder enn det du får i en bok eller i din egen fantasi. Spesielt i historiske sammenhenger er det her muligheter for å få de riktige bildene. Begge lærerne poengter også at det avhenger av temaer og emner, og viser til eksempler på ulike opplevelser med film innenfor de ulike disiplinene.

Jeg tolker også her at spesielt den kvinnelige læreren bruker film mer for å kunne illustrere noe ved hjelp av bilder. Det virker på begge lærerne som om de ikke legger vekt på en enkelt disiplin, men mener alle har sine områder hvor film egner seg som læringsressurs.

Begrunnelsen ligger i at det hele tiden avhenger av hvilke emner og temaer de skal ta opp i undervisningen, og da tenker jeg at noen emner i samfunnsfag er mer relevant enn andre.

Tendensen om at lærerne mener en kan bruke film innenfor alle disiplinene ser vi også hos lærerne som deltok i spørreundersøkelsen. Et klart flertall mener en kombinasjon av to eller alle tre disiplinene egner seg til å lære gjennom film.

4.2.4 Annet

Her presenteres sitater jeg ikke klarte å plassere under noen av de andre kategoriene. Sitatene er likevel interessant sett opp mot problemstillingen, og er derfor noe som kan brukes i drøftingen.

4.2.4.1 Sitater

”Det er pakken, altså levende bilder. Andre som sier noe er noe annet enn å lese en bok, ha samtale med meg eller gruppearbeid” Kvinne, 40.

”Som én metode er det motiverende i den grad det bidrar til variasjon. Det er variasjon som er motiverende” Kvinne, 40.

”Noen elever lærer best via det visuelle, det auditive, mens andre trenger å lage og gjøre. Det er derfor vi må variere, fordi de tar inn på ulike måter” Kvinne, 40.

”Ferdige opplegg. Har vel aldri opplevd at jeg kan ta det rett inn i klasserommet. Men å ta en bit. Jeg må tilpasse det til klassen, men må også tilpasse det til hva jeg kan” Kvinne, 40.

”*Hva legger du vekt på når du skal bruke film?* Enten som utgangspunkt i å gruble eller som en illustrasjon av noe, å vise, altså noen levende bilder” Kvinne, 40.

”Det jeg ikke klarer å forklare med stemmen, å skape bilder hos dem, de rette bildene, det trenger jeg jo noe til. Bøkene har bilder, men en kan få mye rikere bilder av en del film” Kvinne, 40.

”Vi skal faktisk vise en film nå, og vi kaller det for belønning. Vi har samlet poeng i arbeidsro og litt sånt. Også skulle vi gjøre noe hyggelig så da har vi bestemt at det som skal være hyggelig, det er å se en film, å se Mathilda. De har nettopp lest boken, også vet de ikke at de skal analysere den senere” Kvinne, 40.

”*Har dere kanskje noen spørsmål i forkant og etterkant da eller?* Ja det er jo gjerne som en del av tema. Og noen spørsmål kan være en ting. Problematiseringer, analyser, ja, stoppe opp å kikke etter, jobbe med å gjenfortelle det, hva er hovedpoengene, ja” Kvinne, 40.

”Jeg tror du vil finne at film er bare så annerledes enn det var for bare 5-6 år siden, den har ikke den effekten lenger” Kvinne, 40.

”Når de får ting å se etter, så ser de filmen på en helt annen måte” Mann, 30.

”Bruker sjelden film som underholdning, underholdningsøyemed eller hvis det er fordi man ikke har planlagt noe - det har skjedd, selvfølgelig, men så lenge elevene får oppgaver knyttet til filmen på forhånd så er det mye lettere å få dem engasjert” Mann, 30.

”Vi går gjennom filmen og punktene, og slik får vi en diskusjon i etterkant av filmen hvor vi summerer opp og ser på de ulike punktene” Mann, 30.

”Det viser seg at alle elevene har etter eller annet å bidra med. Har man 20 elever så har man 20 ulike syn. De ser jo ikke det samme” Mann, 30.

”Mye av filmene, i hvert fall i folkets århundre er repetisjon, men her får de et bilde. Elevene sier også at det er greit å få sett det de har pratet om” Mann, 30.

”Har også gitt beskjed til elevene om at dette er en del av pensum, og faktisk kan komme på prøven, eller i en innlevering. Så de må ha sett hele filmen, noe som blir deres ansvar” Mann, 30.

4.2.4.2 *Oppsummering og lett tolkning*

Den kvinnelige læreren kan fortelle at film kan brukes som én metode i gjøre undervisningen variert i den grad det kan bidra til større motivasjon for elevene. Det å se andre bilder enn de som er i boken, høre andre stemmer enn lærerens og se illustrerende levende bilder er mye av grunnen til å ta i bruk film som læringsressurs. Film er også blitt brukt som belønning til en hyggestund, men selv her er filmen valgt ut med omhu. Selve effekten i filmen, det spesielle med å se film, er noe denne læreren i mindre og mindre grad tror eksisterer blant elevene lenger.

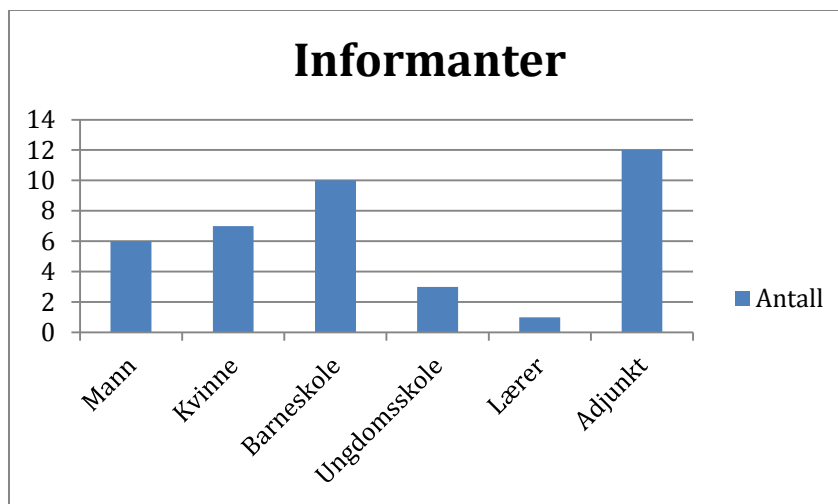
Den mannlige læreren forteller om å gi elevene noen oppgaver i forkant. Ikke nødvendigvis store oppgaver, men noe som elevene kan se etter mens de ser film. Å gi oppgaver på forhånd gjør at selv om filmen blir brukt i underholdningsøyemed vil likevel elevene sitte igjen med noe som kan diskuteres ved en senere anledning. Ofte har alle elevene noe å komme med når de benytter film som læringssyn. Som alternativ til annen litteratur har også denne læreren brukt film som repetisjon eller informasjon til prøver og innlevering, og mange ganger oppfordret elevene til å se film om aktuelle temaer hjemme.

Det virker som den kvinnelige læreren er veldig bevisst på at film er et godt læremiddel for å bidra til variasjon i undervisningen. Dette går frem av at hun er opptatt av å treffe alle elevene, ved å gi dem noe de mestrer eller lærer bedre med. Jeg tolker også at den mannlige læreren mener film kan bidra til å engasjere alle elevene, da han opplever at alle elevene har noe å bidra med. Det går også tydelig frem at både hun og han bruker film for å kunne gi elevene bilder på ulike situasjoner de har lært om. De illustrerer ved hjelp av film. Antar også, med bakgrunn i det den kvinnelige læreren sier, at film som ”underholdning/belønning” er blitt mindre vanlig i skole de siste tiårene på grunn av mye større tilgjengelighet til film blant barn og unge.

4.3 Spørreskjema

Denne delen av oppgaven tar for seg presentasjon av bearbeidet empiri fra de 13 spørreskjemaene. Her har jeg valgt å presentere de samlede dataene gjennom ulike typer diagrammer og tabeller. Dette for å få en samlet oversikt, samt senere kunne se sammenhenger mellom ulike deler. Før hvert diagram vil det være en overskrift som ligner spørsmålet fra spørreskjemaet (se vedlegg 1). Deretter vises diagrammet før en forklaring kommer rett i etterkant.

4.3.1 Oversikt over informantene

Tabellen viser oversikt over hvor mange informanter som deltok, hvor mange av de som var menn og kvinner, hvilket trinn de jobber på og hvilken utdanning de hadde. Hensikten er å vise at alle lærerne hadde utdanning, var fra min skoleretning 5.-10. trinn, og at det var ca. like mange kvinner som menn.

4.3.2 Film i utdanningen

Kun 2 av 13 mente de hadde lært om bruk av film i undervisningen i en eller annen form i løpet av utdanningen. 3 av 13 skrev at de ikke visste om de hadde lært om film, mens resten, altså 8 stk svarte nei.

4.3.3 Læringsutbytte på egen undervisning

Skala	1	2	3	4	5	6
Antall					7	5

Tabellen viser hvordan 12 av lærerne følte læringsutbytte til elevene ble på en skala fra 1-6, hvor seks er best, etter å ha gjennomført undervisning med film som læringsressurs. Syv lærere mente så godt som fem, mens de resterende fem lærerne mente læringsutbytte sto til seks på skalaen. Én lærer hadde ikke avgitt svar på denne.

4.3.4 Analyse av fem lærere

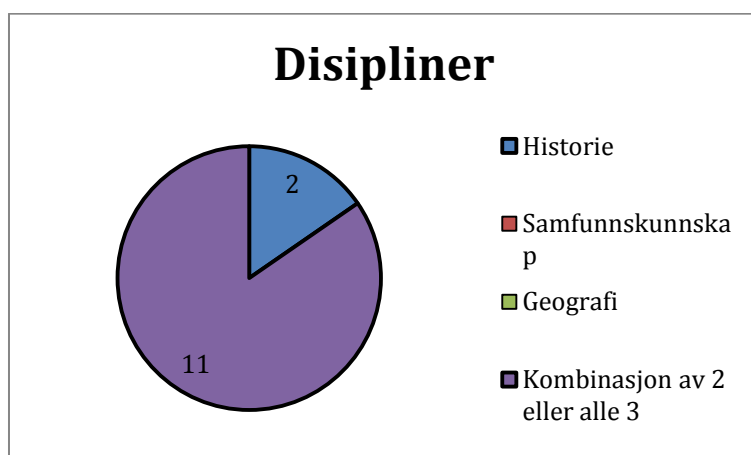
Analyse av de fem lærerne som valgte 6 på skalaen, og dermed hadde maks læringsutbytte med å ta i bruk film som læringsressurs. Når de fem lærerne har opplevd å ha så godt læringsutbytte, mener jeg det er grunn til å se nærmere på hva de legger vekt på i undervisningen. Alle fem lærerne var over 40 år, de lager opplegg selv, men kjenner også til blant annet FN-film. De mener alle disiplinene kan læres gjennom å bruke film, og alle valgte kortfilmer ut av sjangrene de mener kan gi best læringsutbytte. I flervalgsoppgaven om hvordan lærerne mener en burde jobbe med film for å få best mulig læringsutbytte var det forarbeid, etterarbeid, god planlegging og motivasjon for oppstart av tema som skilte seg ut.

4.3.5 Nettsider og andre ressurser

Nettsider og andre ressurser	Menn	Kvinner
FN-film(FN-sambandet)	5	5
Filmweb.no/skolekino		2
Norgesfilm.no		1
Lager opplegg selv	5	6
Aldri brukt film i undervisningen		1
Annet	NRK-skole 2stk, TV2-skole 2stk, Youtube	

Tabellen viser en oversikt over nettressurser og andre organisasjoner som tilbyr film til undervisningen med ferdige opplegg. Her var det mulig å krysse av flere, og som en kan se er det FN-film gjennom FN-sambandet sammen med det å lage egne opplegg for undervisningen som stikker seg litt ut. Under ”Annet”, som var en åpen kommentarboks, ser vi at noen har nevnt både NRK-skole, TV2-skole og Youtube.

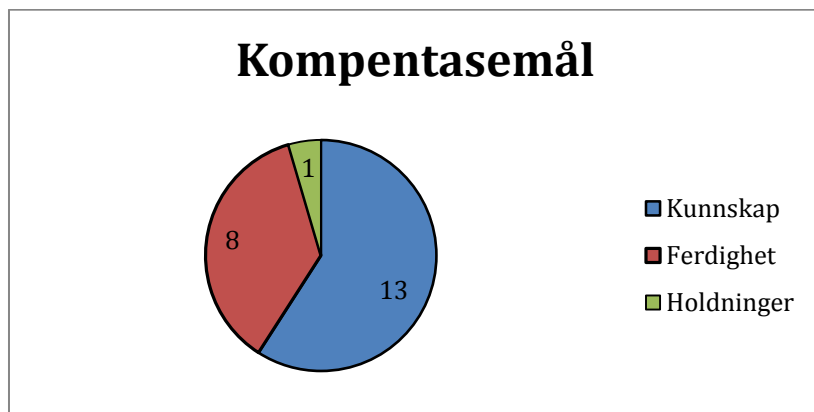
4.3.6 Hvilke disipliner kan læres best gjennom film?

Samfunnsfag har tre disipliner, og spørsmålet var her hva lærere tror er mest relevant å lære gjennom film, med de alternativene som er nevnt ovenfor. 11 stk har valgt en kombinasjon av disse disiplinene, mens 2 har valgt kun historie. Det vil si at samfunnskunnskap og geografi

alene ikke ble valgt av noen lærere. Det kan tyde på at det er vanskelig å skille hvilke disipliner som er mest tjent med å lære gjennom film. Denne tendensen var også å se i intervjuene, hvor lærerne mente det var tema og emner som avgjorde når det var mest hensiktsmessig å ta i bruk film.

4.3.7 Mest relevante kompetansemål å ta i bruk film(Flervalgsspørsmål)

Diagrammet forteller oss hvilke kompetansemål lærerne tror kan være mest relevant å bruke film til å dekke. Da dette var et flervalgsspørsmål ser vi at antallet også er høyere enn antall deltakere. En klar hovedvekt på kunnskap med 13 stk, mens ferdighet ikke kommer langt bak med 8 stk. 1 har svart at film kan brukes til å dekke kompetansemålet rundt holdninger, noe som skiller seg ut blant de andre og kan være interessant å se nærmere på.

4.3.8 Hvilke filmsjanger kan bidra til best læringsutbytte?

Filmsjanger	Antall
Spillefilm	
Vise enkeltscener	4
Dokumentarfilm	11
Filmklipp/kortfilm	12
Serie	
Annet	

Tabellen viser oversikt over hvilke filmsjangere lærerne mente kunne gi best læringsutbytte for elevene. Ovenfor kan en se alternativene de fikk. Et klart flertall har valgt dokumentarfilm og filmklipp hvor henholdsvis 11 og 12 av lærerne mente disse sjangrene ville gi best

læringsutbytte. Sammenligner en med resultatene fra intervju, vil en kunne se en klar tendens til at filmklipp og kortfilm er sjangrene lærerne både bruker mest og mener kan gi best læringsutbytte. Spillefilm som i intervjuene fikk kritikk for spillelengde, er i dette tilfellet utelukket helt av lærerne.

4.3.9 Passe lengde på film i undervisning

Lengde på film	Antall
0-20 min	7
20-40 min	3
40-80 min	
80 + min	
0-40 min (krysset av på to alternativ)	3

Tabellen viser oversikt over hvilke meninger lærerne hadde om lengde på filmen. Som en kan se er det et klart flertall som mener at 0-20 minutters lange filmer er mest hensiktsmessig å bruke i undervisning. Ingen valgte over 40 minutter lange filmer. Noe som samsvarer med at sjangeren spillefilm tidligere ikke var valgt, og at lærerne i intervjuene i mye større grad snakket om kortfilm, filmklipp og utdrag av filmer.

4.3.10 Metodiske og didaktiske valg som bidrag til læringsutbytte(flervalg)

Didaktiske valg	Antall
Kritisk til valg av film	4
Forarbeid	10
Etterarbeid	7
Belønning	
Lengde på film	1
Motivasjon i oppstart av nytt tema	8
God planlegging	6
Bruke ferdige undervisningsopplegg	3
Bruke film i undervisning ofte	
Annet	

Tabellen viser oversikt over hvilke didaktiske valg lærerne mente kunne gi best læringsutbytte. Her kunne lærerne velge tre alternativ, uten noen form for rekkefølge. Flertallet valgte forarbeid som en viktig del i arbeidet med å skape godt læringsutbytte. 8 lærere mente motivasjon til oppstart av nytt tema var bra, mens syv av lærerne valgte etterarbeid. Sammenligner en med resultatene fra intervju, hvor lærerne var opptatt av et godt forarbeid før de viste en film, ser vi at det samsvarer med resultatene fra spørreskjema. Motivasjon til oppstart av nytt tema, samsvarer også med tidligere resultater om filmsjanger og spillelengde.

4.3.11 Kommentarfelt – filmsjanger

Lærerne hadde mulighet for å kommentere hvorfor de valgte de sjangrene de valgte. Som vi vet var det kun enkeltscener, dokumentar og filmklipp/kortfilm som ble valgt.

”Begrenset tid. Elvene mister interesse hvis filmen er lang og kjedelig”

”På grunn av tid – økter på 60 min – har ikke tid til så mange økter til å se film. Filmklipp kan være fin intro til nytt tema – eller til konkrete hendelser”

”Dokumentarer gir fakta/kunnskap. De andre kan brukes som for eksempel utgangspunkt til samtale”

”Valg av filmer hvor du også kan bearbeide informasjon ved hjelp av arbeidsark, analyse osv.”

”Filmene er bedre tilpasset elevenes alder og nivå”

”The History Channels dvd-serie viser historie på en ny måte. Kombinasjon av drama og dokumentar”.

4.3.11 Kommentarfelt – Lengde på film

Lærerne hadde mulighet til å kommentere hvorfor de valgte som de gjorde under valg av spillelengde de mente var mest hensiktsmessig i undervisning. Kommentarene presenteres med valget de tok som en overskrift.

0-40 minutter

”Det er viktig at filmen ikke er for lang, slik at elevene mister konsentrasjon/fokus. Men samtidig må den være lang nok til å fange seerne/elevne”.

0-20 minutter

”Timene er på 60 min. En tredel av timen er nok til film. Gjør også at man kan bruke det jevnlig”.

”Da kan du legge opp til andre typer oppgaver i tillegg. Eksempel spørsmål til film, analyse osv”.

”Bruker film mest som supplement til temaene. Kunne ha tid til for- og etterarbeid”.

”Kort oppmerksomhetstid”

20-40 minutter

”Hvis du har en økt på 90 min, passer det med en innføring på mellom 20-40 min film”

5.0 Diskusjon

I dette kapitlet drøfter jeg den empirien jeg har anskaffet gjennom både intervju og spørreskjema opp mot de utdypende spørsmålene. Videre vil jeg underbygge det med teori og tidligere forskning på feltet. Jeg legger ikke mer vekt på noen spørsmål enn andre, men med bakgrunn i empiriske funn jeg anser som relevante kan det være noen spørsmål som får et større omfang. Til slutt har jeg tatt for meg det som var bakgrunnen for denne oppgaven, og prøvd å diskutere om noen lærere virkelig bruker film som belønning og underholdning i skolen.

5.1 Hvilken filmsjanger kan bidra til størst læringsutbytte blant elever i samfunnsfag?

I denne oppgaven var blant annet et ønske å se nærmere på om noen filmsjangere kan være bedre enn andre når det kommer til læringsutbyttet. Sjangrene spillefilm, dokumentar, kortfilm, serie og utdrag fra disse har gjennom spørreskjema og intervju vært undersøkt i forhold til hva som er mest brukt blant lærere. I påfølgende avsnitter har jeg tatt for meg disse sjangrene og diskutert de opp mot empirien fra undersøkelsene og det teoretiske grunnlaget jeg presenterte tidligere i oppgaven. Er det virkelig slik at noen filmsjangere egner seg bedre enn andre, og dermed gir et bedre læringsutbytte?

5.1.1 Spillefilm, serie og dokumentar

Spillefilm i undervisning, en sjanger med spilletid på minst 1,5 time, viser seg gjennom intervjuene både i kategorien «tid» og «filmsjanger» å være en sjanger som blir svært lite brukt i undervisningen. Begrunnelsen er blant annet at det tar for lang tid både å forberede og gjennomføre undervisningen med en så lang film. I fremstillingen fra spørreskjemaene ser en også at ingen av de 13 lærerne har valgt spillefilm som sjanger når det gjelder hva de tror kan bidra til størst læringsutbytte. Også i oversikten over hva lærerne anser som passe lengde på film i undervisning går det frem at ingen ville valgt en film på over 40 min, og dermed utgår sjangeren spillefilm. Jeg velger likevel å diskutere bruken av spillefilm, da det er noen interessante faktorer en bør tenke over.

Den kvinnelige læreren sier i intervjuet at mange elever har en tendens til å tro på det de ser eller hører, og at det derfor kan være skummelt å vise spillefilm fra for eksempel Disney som ofte har oppdiktete historier. Jeg mener hun har et poeng i at spillefilmer har stor påvirkningskraft og at elever kan ha en tendens til å tro på det de ser. Denne tendensen er blitt bekreftet, både gjennom den amerikanske undersøkelsen (Petersen, 2009), og gjennom den

historiedidaktiske forskningen (Wineburg, 2001) som Lund (2009, s. 181) viser til. Dette er selvfølgelig ikke fordelaktige vilkår i undervisning, men skal en av den grunn bli bekymret fordi det finnes historiske filmer og serier som ikke viser en nøyaktig fremstilling av hvordan det virkelig var? Gjennom intervjuene tolker jeg det som at de bruker film mest for å illustrere noe for elevene. Med bakgrunn i det Hansen (2011, s. 2-3) sier om å trekke inn kildekritiske prinsipper gjennom også å bruke film mer informerende, mener jeg disse lærerne dermed går glipp av et stort potensial hva gjelder å se film som kilde. Når historikere som Ferrer(2015, s. 39-41) blir bestilt av journalister for å kritisere historiekorrektheten til blant annet serien «Kampen om tungtvannet», mener jeg de legger til rette for at lærere kan ta i bruk kildekritisk tenkning i større grad. Her får de en fremstilling av en historisk hendelse som de da vet ikke er fremstilt helt korrekt, men som de nå kan bruke til å fremme en kildekritisk holdning blant elevene.

På den ene siden kan en kildekritisk holdning blant elevene være svært viktig. Både om en skal se filmer på skolen, men også hjemme. Som Johansson (2006, s. 27) er inne på vil alt som foregår på skolen ha høy troverdighet blant elevene. De kan tro på alt som sies og vises, fordi det er her de skal lære. Nå vet vi, i hvert fall ut i fra intervjuene og spørreskjemaene, at det er en tendens til at lærere i mindre og mindre grad bruker spillefilm i undervisningen. Uansett om det vises en tegnefilm i 5. klasse, eller en historisk spillefilm i 9. klasse mener jeg det er svært viktig, med bakgrunn i det Johansson(2006, s. 27) sier, at en benytter seg av kildekritiske metoder i slike sekvenser.

På den andre siden er det viktig at læreren vet hvilke kritiske spørsmål en skal stille elevene om en velger å vise en historisk spillefilm i undervisningen. Dette vil si at læreren burde ha et minimum med kunnskap om både film og den filmen som vises (Stugu, 1991, s. 139). I dagens samfunn kan det være at mange elever allerede har sett den filmen som vises, og da er det enda viktigere at læreren er i stand til å stille kildekritiske spørsmål som kanskje gjør at de får et annet, eller nytt syn på det de nettopp har sett. På denne måten vil det kanskje være mulig å utvikle en kildekritisk ferdighet og holdning blant elevene. Ferrer er enig i dette(2015, s. 40) men poengterer at en faglig svak lærer som ikke evner å stille de kritiske spørsmålene på grunn av manglende kunnskap om både film og filmen som vises, ikke vil klare å gjennomføre en slik kildekritisk holdningsendring hos elevene. I intervjuene kommer det blant annet frem flere steder at de mener det er mye arbeid å bruke film ”Å skulle bruke film innebærer å skulle vite hva en trenger. Og da må man kjenne til de filmene eller filmsnuttene

som skal brukes. Så hvis en ikke vet hvor en skal lete, så er det en kjempejobb” (Kvinne, 40). Dette kan tyde på at de er oppmerksomme på potensielle fallgruver som blant annet påvirkningskraft, og at de er opptatt av å gjøre et godt forarbeid før de tar i bruk film.

Er det dermed slik at faglig svake lærere som ikke evner å stille kildekritiske spørsmål til spillefilmer som ikke er helt historisk korrekte burde unngå å benytte seg av disse? Med bakgrunn i både Ferrer (2015, s. 40) og Mayer (2009, s. 223-227) som mener teorisvake elever kan ha en fordel av å se film i stedet for å lese seg frem til kunnskap, mener jeg at en lærer som ikke evner å stille kildekritiske spørsmål kan vise spillefilmer med god samvittighet. Elever har ulike forutsetninger for å lære, og alle fortjener å føle mestring i en eller annen grad. I intervjuet går det frem at den kvinnelige læreren bruker film for å variere undervisningen nettopp fordi ”Noen elever lærer best via det visuelle, det auditive, mens andre trenger å lage og gjøre. Det er derfor vi må variere, fordi de tar inn på ulike måter” (Kvinne, 40). Den mannlige læreren sier også at alle elevene har noe å bidra med når de ser film, fordi de ikke ser det samme. Om filmen ikke gir nok faglig utbytte blant de faglig sterke elevene, mener jeg en med god samvittighet kan og bør bruke film med jevne mellomrom for å imøtekomme forutsetningene til de teorisvake elevene også. Som Ferrer(2015, s. 40) sier, vil det til tross for mangel på historiekorrekthet være bedre for teorisvake elever å se serien «Vikings», enn å lese om tematikken i læreboken.

5.1.2 Kortfilm, klipp og utdrag

Både i intervjuene og spørreskjemaene tolker jeg at kortfilm, klipp og utdrag av filmer er det som blir mest brukt i undervisningen. Ca. 15 ganger nevnes disse begrepene i løpet av intervjuene, hvor det hele tiden er i positiv sammenheng. På den andre siden nevnes spillefilmer og filmer med lengde over 40 minutter ca. 8 ganger, men i negativ forstand med begrunnelser som lang forberedelsestid og lignende. I oversikten over hvilke filmsjangere lærerne som deltok i spørreundersøkelsen tror gir best læringsutbytte, er det også her et flertall som velger å bruke filmklipp og kortfilm. Hvis en setter dette resultatet opp mot spørsmål om kompetansemålene ”kunnskap, ferdighet og holdninger”, ser vi at det er kun 1 person som mener en kan eller burde bruke film til kompetansemålet om holdninger. Når resultatene viser at det ikke tas i bruk spillefilm i undervisningen, og at det ikke jobbes med kildekritikk, kan en si at disse resultatene samsvarer med hverandre. Derimot har alle nevnt at film kan brukes for å dekke kunnskapsmålene.

Jeg mener det, med bakgrunn i at resultatene viser tydelige tendenser på at lærerne kun bruker kortfilm og filmklipp, tyder på at Youtubes og andre nettkanalers gradvis større inntog, har gått kraftig ut over bruken av spillefilmer med lang spilletid. Artikkelen til Stugu får det til å virke som at det var spillefilm og dokumentar som ble mest brukt. Da denne er fra 1991 tyder det i så fall på at det har skjedd en kraftig endring siden da. Så hvordan har filmsjangeren filmklipp og kortfilms massive inntog gjennom internett påvirket hverdagen i skolen? En spillefilm som tar mye tid både å gjennomføre og forberede var og er kanskje mulig å bruke 2-3 ganger i året. Med kortfilm og klipp tilgjengelig overalt, kan det diskuteres om arbeidet rundt å skape holdninger og ferdigheter om kildekritikk kanskje har blitt mindre prioritert, og at film nå i dag i mye større grad erstatter lærerstemmen med ren faktakunnskap og illustrerende bilder.

Visst en igjen trekker i trådene rundt kildekritisk arbeid, så skal vi se at det er grunn til å være kritisk til påvirkningskraften og lengden på spillefilmer i undervisningssammenheng. Både Stugu (1991, s. 141) og Lund (2009, s. 173) påpeker at dette kan gå ut over det teoretiske, og at mye av det faglige elevene skal lære kanskje faller bort. Dette samsvarer med resultater fra spørreundersøkelsen hvor det blant annet var lærere som påpekte at elevene ville miste interessen og konsentrasjon om filmen var for lang og kjedelig. Med dagens teknologi har vi som Lund sier en helt klar fordel med at vi kan trykke på stopp, diskutere det vi ser underveis og spole frem og tilbake (Lund, 2009, s. 173). På denne måten er det ikke sikkert en trenger å se hele filmen og heller ikke bruke like mye tid til verken for- eller etterarbeid, men heller fokuserer på ulike deler avhengig av hvilke formål og læringsmål man har for den aktuelle økten.

Tendensen som er vist til ovenfor er også noe Hansen påpeker, han mener fokuset i dagens skole ligger i dokumentar og kompilasjonsfilmer (Hansen, 2011, s. 2). Om det ene eller det andre gir bedre læringsutbytte er med bakgrunn i empirien ikke godt å si, men i intervjuet kan det virke som læringsutbytte er noe lærerne fokuserer på ”JAA, på ulike områder, ja. Absolutt. Noen ganger helt eksplisitt, andre ganger kanskje litt skjult” (Kvinne, 40). Resultatene viser til, som jeg tidligere var inne på, at lærerne bruker kortfilm, klipp og lignende i hovedsak for å illustrere noe for elevene. Spørsmålet er da om dette gir utslag i bedre læringsutbyttet eller ikke? Med bakgrunn i multimedieprinsippet (Mayer, 2009, s 223) er det all grunn til å tro at en kombinasjon av bilde og tekst vil gi bedre læring enn tekst alene,

enten det er for å illustrere noe eller for å se på hva innholdet i filmen forteller oss. Dette til tross for at han mener prinsippet fungerer bedre på teorisvake elever.

5.2 Hvordan kan didaktiske valg, ved bruk av film som læringsressurs, påvirke læringsutbytte?

Didaktiske valg i form av forarbeid, underveis - og etterarbeid kan vise seg å være viktig. Spørreundersøkelsen tar for seg hvilke didaktiske valg lærerne legger mest vekt på, og tror vil gi best mulig læringsutbytte når en tar i bruk film. På spørsmålet, i spørreundersøkelsen, om lærerne mente læringsutbyttet var bra eller dårlig de gangene de har brukt film i undervisning på en skala fra 1-6, svarte alle 5 eller 6. Noe som tilsier at disse lærerne føler at de har fått godt utbytte av den undervisningen de har tatt i bruk film. Jeg presenterte i analysen de 5 lærerne som ga seg selv 6 av 6 når det gjaldt godt utbytte av undervisning med film. Da alle disse lærerne var over 40 år, kan en anta at de har mye erfaring i skolen, og at de kanskje har vært der siden filmtrallen og kassettspilleren var det som skapte engasjement og glede blant elevene. Jeg kunne valgt å basere meg på dette utvalget, men da utvalget fra før av var lite og forskjellen på skalaen ikke var så stor, valgte jeg ikke å gjøre det.

Resultatene fra didaktiske valg viser at forarbeid, etterarbeid, god planlegging og motivasjon i oppstart av nytt tema er noe alle lærerne fra spørreundersøkelsen anser som viktig for å oppnå læringsutbytte. Dette er gjennomgående også i intervjuene hvor jeg tolker det til at det å være godt forberedt, ha tid til både for- og etterarbeid, og generelt ha tid til å arbeide med det de skal se eller har sett, er essensielle faktorer for å øke læringsutbytte. Forarbeid er spesielt noe Stugu (1991, s. 138) er opptatt av, da han mener film i skolen kun bør brukes i godt gjennomtenkte undervisningsopplegg. Et poeng han fremmer, og som jeg mener oppsummerer det gjensidige forholdet mellom film og lærer er "...ikkje ein gong den best tilrettelagte undervisningsfilm kan stå heilt på egne bein"(Stugu, 1991, s. 139). Jeg mener dette sier noe om hvor viktig det er å forberede undervisningen slik at du vet hva filmen står for, og at du som lærer evner å gi elevene relevante oppgaver som kan bidra til å bedre læringsutbytte. Med godt forarbeid tror jeg det ofte kan være nok å bruke ca. en tredel av timen til film og resten til oppgaver og/eller analyse knyttet til filmen, noe som også kommer frem blant kommentarene fra lærerne i spørreundersøkelsen. Det å gi oppgaver i forkant av filmen vil kunne vise seg å være svært effektivt. Dette bekreftes både i intervju og spørreundersøkelsen, der forarbeid anses som viktigste faktor for læringsutbytte valgt av 10 lærere. Forskning som bekrefter forarbeid som en viktig faktor i å øke læringsutbytte, er den

amerikanske undersøkelsen gjennomført av Andrew Butler. De mente at med å vise en film som var tro mot de historiske fakta fra læreboken, ville elevene ha 50 % bedre hukommelse rundt temaet (Petersen, 2009). Med å referere til samme beretning flere ganger ved hjelp av ulike kilder eller stemmer vil en kunne forsterke kunnskapen, og på denne måten øke hendelsens troverdighet (Johansson, 2006, s. 27).

At i tillegg 0-20 minutter skiller seg ut blant valgene lærerne tok om hvor lang spilletid en film bør ha tolker jeg som et sterkt signal på at filmklipp og kortfilm er hva lærerne anbefaler å bruke i undervisningen. Ofte kan korte filmklipp i starten av undervisningen virke som en sterk motivasjonsfaktor. Hansen (2011, s. 1) bekrefter dette med bakgrunn i gode undervisningsfilmer fra *Historien der og da* som maks er på 20 minutter, men påpeker at 2-3 minutter også i noen tilfeller kan være nok til å trigge motivasjon. Det er derav viktig å få med at motivasjon for oppstart av nytt tema er valgt av 8 lærere, og er dermed rangert som nest viktigst didaktisk valg etter forarbeid på 10. Et poeng som går igjen både i intervjuene og spørreundersøkelsen er at ved bruk av filmer hvor spilletiden ikke er for lang, vil en kunne øke bruken av film uten at elevene mister interessen for slik læring. Jeg tror også det er viktig å finne en balansegang for hvor ofte en tar i bruk film. Som den kvinnelige læreren var inne på, er ikke effekten av å se film det samme lenger, da elevene har stor tilgang til det døgnet rundt. Nettopp derfor må vi bevare den effekten som enda er igjen, fordi det er et godt læringsmiddel om en bruker det riktig.

5.3 Hvilke disipliner i samfunnsfag mener du er mest relevant å lære gjennom å bruke film som læringsressurs?

Både i intervju og spørreundersøkelsen mener lærerne det er vanskelig å skille hvilke disipliner som er mest relevant å lære ved bruk av film, hvor flertallet mener en kombinasjon av disiplinene er best. Begge lærerne i intervjuene sier blant annet at det hele tiden avhenger av hvilke temaer og emner de skal i gang med. Med bakgrunn i internett-søk rundt film i samfunnsfag kan en anta at det har vært mest forskning på bruk av film i historieundervisningen, noe som for så vidt ikke er særlig overraskende da i vært fall jeg tenker historiebaserte filmer når jeg tenker på film i samfunnsfagundervisningen (Scholar.google.no, 2015). Som jeg tidligere har vært inne på mener flere historiedidaktikere, deriblant Stugu og Lund, at å jobbe med kildekritikk er et viktig arbeid for å skape en slik holdning og ferdighet hos elevene. Det kommer frem at den mannlige læreren mener det kan være en utfordring å finne filmer til geografi. Likevel nevner lærerne i intervjuet at film kan

brukes til å illustrere og lære om hvordan en debatt fungerer (samfunnskunnskap), eller en god film om planeten vår som sier noe om hvordan den er bygd opp og fungerer (Geografi).

5.4 Film som underholdning og belønning

For å avslutte diskusjonen ønsker jeg å ta for meg noe av bakgrunnen som fikk meg til å skrive denne oppgaven.

"We loved them because we didn't have to think for an hour, teachers loved them because they didn't have to teach, and parents loved them because it showed their schools were high-tech. But no learning happened." Clifford Stoll referert i Hansen (2011, s. 1). Sitatet er riktig nok fra 1960-tallet (Hansen, 2011, s. 1), men kort oppsummerer det mye av bakgrunnen for denne oppgaven, som jeg også innledningsvis var inne på med tanke på mine egne erfaringer som elev. Derfor har jeg lyst til å bruke empirien jeg har anskaffet til å se om jeg i noen grad kan tolke om disse eller andre lærere bruker film som underholdning og belønning i klasserommet.

Som elev opplevde jeg en begeistring hver gang læreren benyttet film i undervisningen, men ikke bestandig kom det noe læring ut av det. Dette var på mange måter som underholdning å regne og det kunne også fungere som belønning ved å la oss se film på slutten av dagen. Vi satt stille og rolig å så på film, mens læreren kanskje noen ganger kunne forlate klasserommet for å gjøre noe annet. Både Stugu (1991, s. 139) og Hansen (2011, s. 1) har påpekt dette, hvor de sier at lærere ute i den norske skolen bruker film i situasjoner hvor elevene har vært flinke, de er umotiverte og lite arbeidsvillig, eller en selv ikke har hatt tid til å forberede noe undervisning. De mener at noen lærere gir etter for press og dermed lar elevene se film, mens andre ikke har rukket å forberede undervisningen sin og snurrer film om temaet de skal i gang med i stedet for (Stugu, 1991, s. 139).

I intervjuene jeg gjorde med to lærere kom det klart frem hos kvinnen at de på ingen måte brukte film som underholdning, belønning eller til hyggestunder. Om de så gjorde, var det ofte en baktanke med det. "Vi opplever vel at vi ikke lenger har tid til bare å se for å se" (Kvinne, 40). Mye av grunnen til at hun følte de ikke kunne se hele spillefilmer, var på grunn av tiden de hadde til rådighet. Nettopp derfor måtte de også hele tiden tenke læringsutbytte, med å velge filmer med omhu. Selv når de en gang skulle se film i form av belønning fordi elevene hadde samlet plusspoeng på grunn av god arbeidsro, var filmen valgt ut med en baktanke. Da hadde klassen hennes allerede lest den tilsvarende boken, og dermed kunne de ved en senere anledning utnytte dette ved å analysere disse opp mot hverandre. Hun påpeker

også at effekten av å se film nå for tiden ikke er like god som den var når jeg eller hun var elev. Den dalende effekten av for eksempel å bruke film som belønning kommer av at alle elevene har så stor tilgang til dette mediet i dagens samfunn både gjennom internett og kiosker. Også den mannlige læreren utelukket slike hyggestunder, men om så skjedde, ga han elevene noen oppgaver i forkant både for å holde elevene fokusert og samtidig kunne ha et lite læringsmessig utbytte av det. I underholdningsøyemed tenker en som regel på lange spillefilmer som kan fylle 1 eller 2 undervisningstimer. Som en liten notasjon var det i spørreundersøkelsen ingen lærere som valgte spillefilm som sjanger, film som belønning eller lengden på filmen til mer enn 40 minutter.

En kan nok aldri vite nøyaktig hva lærere i den norske skolen gjør i klasserommet og hvordan de bruker film. Stugu skrev i 1991 dette i sin artikkel ”Bildekultur på fremmarsj; ta ungdomskulturens uttrykksformer i bruk i undervisningas teneste...”(Stugu, 1991, s 139). Det er i dag 24 år siden, og mye har skjedd i den teknologiske verden siden da. Blant annet kan en ikke lenger si at bildekulturen er i fremmarsj, da jeg mener den er godt etablert og vel så det. Kanskje det på denne tiden var mulig å utnytte filmens fengende funksjon, og at de faktisk lærte noe selv uten forarbeid, oppgaver og – eller etterarbeid, men tiden har, som den kvinnelige læreren var inne på, endret seg. På grunn av elevenes store tilgang til film og andre medier, har nok ikke filmen den effekten den en gang hadde.

En skal selvfølgelig være kritiske til å basere seg på kun to læreres uttalelser om film som belønning og underholdning, men som hun er inne på er det heller ikke lengre mye tid til overs i skolen. Tidspresset kan til tider være stort og lærerne må dermed tenke læringsutbytte i alle situasjoner, selv i hyggestunden deres som hun var inne på. Resultatene fra spørreundersøkelsen om at ingen lærere hadde valgt spillefilm, film som belønning eller spilletid lengre enn 40 minutter var riktig nok fra spørsmål rettet mot å få et bedre læringsutbytte. Likevel tror jeg denne tendensen kan samsvare med det lærerne sa i intervjuene. Jeg understreker at dette ikke er noe vi kan bekrefte eller avkrefte med bakgrunn i de resultatene vi har, men tendensen rundt en mer bevisst holdning til å sette film inn i en mer gjennomtenkt pedagogisk og didaktisk sammenheng er gjennomgående både i intervjuet og spørreskjemaene.

6.0 Avslutning

6.1 Oppsummering

Hvordan kan en øke læringsutbyttet ved mer bevisst pedagogisk bruk av film som læringsressurs? Resultatene fra både intervju og spørreskjema viste at sjangeren spillefilm aldri eller sjeldent blir brukt blant lærere. Dette på grunn av stor påvirkningskraft, og lang spille- og forberedelsestid. Disse faktorene anses av intervjuobjektene som negative i forhold til å øke elevens læringsutbytte. Teoretikere derimot har argumentert for spillefilm med den hensikt å skape en kildekritisk tankegang, ferdighet og holdning blant elevene. Et poeng som også kommer frem er at elevenes læringsutbytte i stor grad påvirkes av lærerens kompetanse, og det anses som viktig at læreren evner å stille kritiske spørsmål til filmen som vises. Det kommer også frem at film kan ha positiv effekt på teorisvake elever, som har vanskelig for å hente ut informasjon av ren faglig tekst. Filmklipp og kortfilm viste seg å være mest populært blant lærerne som deltok i undersøkelsen, hvorav spilletid på 0-40 minutter egnest seg best med tanke på læringsutbytte.

Hva gjelder didaktiske valg viser resultatene at lærerne mener forarbeid er den viktigste faktoren når en skal ta i bruk film i undervisningen. Det viser seg også at kunnskapen om en hendelse øker om en viser en film som er tro mot det elevene har lest, eller lært i forkant. Mest populært var det å benytte film som motivasjon til oppstart av nytt tema. I slike tilfeller ville en tredel av timen kunne brukes til å vise film.

Alle disiplinene i samfunnsfag egnes for læring gjennom film som læringsressurs. Resultatene viser riktig nok at noen temaer og emner innenfor disiplinene egner seg bedre enn andre.

6.2 Implikasjoner på videre forskning

Siden denne besvarelsen har tatt utgangspunkt i lærere, kunne det vært interessant og gjort en lignende undersøkelse på elever. Her kunne en vist samme film i to ulike klasser; hvorav den ene klassen kun så film, mens den andre klassen gjennomgikk en form for forarbeid før de fikk se filmen. Etterpå kunne en gitt samme prøve til begge klassene og sammenlignet resultatene. På denne måten kunne en da fått en indikasjon på hvor stor rolle forarbeid spiller inn på læringsutbyttet ved bruk av film som læringsressurs. En slik type undersøkelse kunne også tatt for seg flere faktorer som for eksempel etterarbeid eller sjanger.

6.3 Belønning og underholdning?

Det virker å ha skjedd en endring når det gjelder bruk av film som belønning og underholdning siden jeg var elev. Gjennom resultatene viser det seg ikke å være tid til og benytte film som belønning eller underholdning. Om de benytter film til hyggestunder, er filmen mest sannsynlig valgt ut med en baktanke rundt læringsutbytte. Film viser seg heller ikke å være like spesielt nå som det kanskje var for 15 år siden. Mye på grunn av at elevene har så enormt mye av det rundt seg til en hver tid.

7.0 Litteraturliste

- Bjørnstad, G. H., & Nordseth, P. (2015, 05.01). Historisk glipp i «kampen om tungvannet». *Dagbladet*. Hentet fra http://www.dagbladet.no/2015/01/05/kultur/kampen_om_tungvannet/tv/nrk/underholdning/37008201/
- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5 utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Ferrer, M. (2015). Historie og film – de overordna spørsmålene. *Historikeren – medlemsblad for den norske historiske forening*, 2015, 39-43.
- Hansen, A. S. (Revidert 2011). Film i historieundervisningen – en liten guide for historielærere. *Universitetet i Oslo*. Hentet fra http://folk.uio.no/alfsh/Film%20i%20historieundervisningen_v2.5.doc
- Helseth, T. (1998). Levende bilder som historisk kilde. *Brage bibsys*. Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/144792/Arbeidsnotat%20751998.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Imsen, G. (2008). *Elevenes verden – innføring i pedagogisk psykologi* (4 utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Kleven, T. A. (red). (2014). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode – en hjelp til kritisk tolking og vurdering* (2 utg.). 2. opplag 2014. Bergen: fagbokforlaget
- Lund, E. (2009). *Historiedidaktikk – En håndbok for studenter og lærer* (3 utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Mayer, E. R. (2009). *Multimedia Learning* (2 utg.). New York: Cambridge University Press
- Pedersen, I. B. (2009, 02.09.). Hollywood vinner over historiebøkene. *Forskning.no*. Hentet fra <http://forskning.no/film-psykologi/2009/08/hollywood-vinner-over-historiebøkene>

Ridderstrøm, H. (2015). Filmsjanger. *Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier*. Hentet fra

<http://edu.hioa.no/helgerid/litteraturogmedieleksikon/filmsjanger.pdf>

Stugu, O. S. (1991). Pauseunderholdning og læremiddel – om bruk av film i historieundervisninga. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 1991(3), 138-148

Utdanningsdirektoratet. (2013). Det profesjonelle læringsfellesskap. *Utdanningsdirektoratet*.

Hentet fra <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Bedre-laringsmiljo/Organisasjon-og-ledelse/Det-profesjonelle-laringsfellesskap-1/Alle-elever-skal-ha-et-hoyest-mulig-laringsutbytte-ut-fra-forutsetningene/?read=1>

Vedlegg

Vedlegg 1: Spørreskjema

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: E-post til skolene

Vedlegg 1

Film kan være motiverende og underholdende, og dermed en viktig faktor i å oppnå en variert og tilpasset undervisning, men det kan være delte meninger om hvordan man setter sammen et godt undervisningsopplegg med film som læreressurs. Med utgangspunkt i noen få spørsmål, ønsker jeg å få lære mer om dine erfaringer og meninger med film i samfunnsfag.

1) Alder

2) Kjønn

- Mann
- Dame

3) Klassetrinn

- Barneskole
- Ungdomsskole
- Videregående skole
- Annet

4) Hvilken kompetanse/utdanning har du?

- Lærer
- Ajunkt
- Lektor
- Annet

På en skala fra 1-6, hvor 1 er lite interessert og 6 svært interessert

5) Hvor interessert er du i å bruke digitale virkemidler i undervisning?

- 1 2 3 4 5 6

6) Hadde man om bruk av film i din utdanning?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

7) Det finnes ulike nettsider og andre som tilbyr undervisningsopplegg med film. Har du benyttet noen av disse?(Sett gjerne flere kryss)

- FN-Film(FN-sambandet)
- Filmweb.no/skolekino
- Norgesfilm.no
- Lager opplegg selv
- Aldri brukt film i undervisningen
- Annet

På en skala fra 1-6, hvor 1 er dårlig og 6 er bra

8) Om du har brukt film i samfunnsfagundervisningen; I hvor stor grad følte du at elevene hadde et bra læringsutbytte av det?

- 1 2 3 4 5 6 Har ikke brukt film i undervisningen

9) Hvilke av samfunnsfagets disipliner mener du er mest relevant å lære gjennom film?

- Historie
- Geografi
- Samfunnskunnskap
- En kombinasjon av 2 eller alle 3

10) Hvilke kompetansemål mener du best kan knyttes til film?

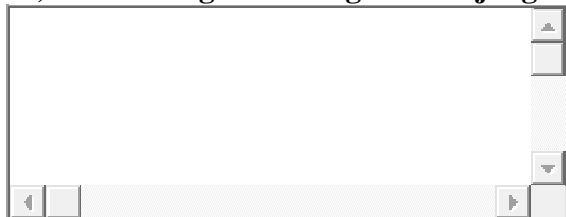
- Kunnskap
- Holdninger
- Ferdigheter

11) Med bakgrunn i de to forrige spørsmålene, hvilken filmsjanger mener du kan bidra til best læringsutbytte?

- Spillefilm(Hollywood)
- Vise enkeltscener
- Dokumentarfilm
- Filmklipp/kortfilm
- Serie

Annet

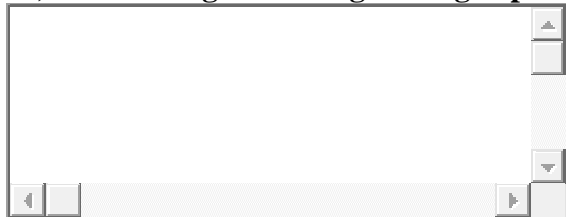
12) Kan du begrunne valg av filmsjanger?

13) Hva mener du er passe lengde på en film som skal brukes i undervisning?

- 0-20 min
- 20-40 min
- 40-80 min
- 80+ min

14) Kan du Begrunne valg av lengde på film?

15) Hvordan mener du en kan oppnå best mulig læringsutbytte ved å bruke film som læringsmiddel(Velg 3 alternativ du mener er viktigst)

- Kritisk til valg av film
- Forarbeid
- Etterarbeid
- Belønning
- Lengde på film
- Motivasjon i oppstart av nytt tema
- God planlegging
- Bruke ferdige undervisningsopplegg fra nettsider og andre organisasjoner
- Bruke film i undervisning ofte
- Annet

Vedlegg 2

INTERVJUGUIDE

Informasjon

1. Presentasjon av prosjektet – hva jeg er ute etter, hvorfor jeg er ute etter det.
2. Informere om taushetsplikt og anonymitet – få bekreftelse på bruk av lydopptaker

Spørsmål

Kan du si noe om dine erfaringer rundt dette temaet?

Hvilke sjangere har du benyttet deg av i undervisningen, og hva foretrekker du?

Hva legger du vekt på når du planlegger en økt med film?

Hvilke disipliner mener du en er mest tjent med å lære gjennom bruk av film?

Hvilken rolle spiller lengde på filmen?

Hvordan mener du en kan oppnå best mulig læringsutbytte med film som læringsressurs?

Hva synes du om å ta i bruk ferdige opplegg fra nettsider og organisasjoner?

Merker du noe forskjell på elevene når du viser film? Før eller etter

Vedlegg 3

Hei alle Rektorer og enhetsledere

Mitt navn er Morten Kristoffersen, går integrert Master i lærerutdanning 5-10 i Tromsø, og skriver for tiden en samfunnsfagdidaktisk mastergradsoppgave om bruk av film i samfunnsfagundervisningen. Her ønsker jeg å finne ut hvordan lærere bruker/har brukt, tenker og mener om det å bruke film som virkemiddel i undervisningen.

Jeg lurer på om det er mulig å få navn og eventuelt e-mailadresser til alle samfunnsfaglærere hos deres skole, slik at jeg kan høre med dem om å få gjennomføre en digital spørreundersøkelse til min datainnsamling? Selve spørreundersøkelsen vil ikke ta mer en noen få minutter.

Forhåpentligvis kan datainnsamlingen bidra til tips og ideer til hvordan en kan øke læringsutbytte med å bruke film som virkemiddel i undervisning

Håper deres skole og samfunnsfaglærere vil være med å bidra til denne mastergradbesvarelsen

mvh

Morten Kristoffersen